

„Senokai Tau berašiau, bet šitą laišką rašau jau labai seniai...“: Janinos Degutytės laišakai Teresei Ramanauskaitei-Bukauskienei

Jurgita Žana Raškevičiūtė

Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas
El. paštas j.z.raskeviciute@gmail.com

“It Has Been so Long Since I Last Wrote to You, yet I Have Been Writing This Letter for Such a Long Time...”: The Letters of Janina Degutytė to Teresė Ramanauskaitė Bukauskienė

Summary. All of the known letters of the poet Janina Degutytė (1928–1990), addressed to Teresė Ramanauskaitė-Bukauskienė (1928–1990), are published in this work. The thirty letters were written during the period of 1954–1968. These letters belong to the early epistolary period of the poet and, in a metonymical sense, reflect her correspondence of that time that took place between the Lithuanian philologists who had become close during their studies in Vilnius University.

These are long letters, written as narratives, revealing the desire to speak up, to give an account of one’s life, environment, activities and hardships. They reveal a strong desire to communicate and an underlying feeling of the lack of communication, essentially affecting the form and contents of the letter; thus, the letter becomes an attempt to compensate for the lack of a communicative society, a society which has suddenly been lost, since the new provincial environment is perceived as alien and non-communicative. This correspondence exhibits the most important recurring features of the epistolary heritage of the poet of this period: what it was like to live up to the obligation of teaching in the province, which has been very little documented and described to date; what were the living conditions of a young teacher and how much effort they demanded to endure; how Degutytė experienced the tension between teaching, her vocation as a poet and the poor living conditions; how her health deteriorated because of this tension; what radical states the poet underwent by dividing her energy between her students and her poetry. These letters also tell an almost Cinderella-like story of Degutytė’s career – a very ambitious+ and emotional, but diffident and poor, teacher is transformed into a poet living in a sunlit apartment. These letters uncover all the major steps made in attaining a strong sociocultural status.

Keywords: Janina Degutytė, Teresė Ramanauskaitė-Bukauskienė, letters, communication.

Received: 4/10/2018. Accepted: 12/11/2018

Copyright © 2018 Jurgita Žana Raškevičiūtė. Published by Vilnius University Press

This is an Open Access article distributed under the terms of the [Creative Commons Attribution Licence](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author and source are credited.

Įvadas

Žurnale publikuojami visi šiuo metu žinomi Janinos Degutytės (1928–1990) laišakai Teresei Ramanauskaitei-Bukauskienei (1929–2001). Tai trisdešimt laiškų, rašytų 1954–1968 metais. Tiesa, vienas laiškas, kurio nepavyko datuoti, antrąją datą galėtų nežymiai koreguoti.

Skelbiami tik Degutytės laišakai, nes Bukauskienės nėra rasti: likęs vienas laiškėlis ir pora vėlesniu laikotarpiu siųstų atvirukų, bet to, kas būtų čia skelbiamo susirašinėjimo dalis, nėra aptikta.

Degutytės laišakai saugoti jos pačios namuose Antakalnyje, kur buvusiu palikimu rūpinosi draugė Bronė Jacevičiūtė-Jėčiūtė (1919–2013). Aistei Birgeri, Giedrei Šmitienei ir šios publikacijos rengėjai ėmus rinkti Degutytės laiškus¹, Jacevičiūtė-Jėčiūtė leido susipažinti su poetės bute saugoma, į archyvus dar nepatekusia medžiaga, ją sutvarkyti, naudotis, rengti spaudai ir vėliau perduoti pasirinktam archyvui. Tad čia skelbiami laišakai laikinai saugomi Giedrės Šmitienės.

Skelbiami laišakai priklauso ankstyvajam Degutytės korespondencijos laikotarpiui, kuris apima tris svarbius gyvenimo etapus: studijas universitete (1948–1955 m., nedaug išlikusių laiškų, nes daugiausia rašyta tik Kaune studijavusiai klasės draugei Vandai Lopaitytei), mokytojavimą provincijoje (1955–1958 m.) ir grįžimą į Vilnių, pirmuosius gyvenimo metus Antakalnyje (nuo 1958 m. iki maždaug septintojo dešimtmečio vidurio). Pirmasis išlikęs laiškas iš universiteto laikotarpio rašytas būtent Ramanauskaitei-Bukauskienei.

Visiems minėtiems periodams bendra tai, jog laišakai ilgi, rašomi kaip pasakojimai, atveria norą išsakyti, papasakoti apie savo gyvenimą, aplinką, veiklą ir sunkumus. Juose ryškus noro komunikuoti ir komunikacijos stygiaus išgyvenimas, esmingai veikiantis laiško formą ir turinį. Daugiausia ir ilgiausių laiškų rašoma mokytojavimo Tauragėje ir Nemenčinėje laikotarpiu, kai, staiga netekus artimų universitete susikūrusių kasdienių komunikacinių ryšių, pajuntamas didžiulis bendravimo trūkumas. Provincijos aplinka suvokta kaip tamsi, priešiška, nekomunikatyvi, joje veikiama daugiau donkichotišku, o ne adaptyviu stiliumi. Ankstyvoji korespondencija daugiausia vyksta tarp studijų universitete laikotarpiu susidraugavusių lituanisčių (išskyrus jau minėtą Lopaitytę): Adelės Kizlaitytės, Danutės Venclovaitės, Teresės Ramanauskaitės ir Janinos Degutytės. Visos jos iškeliauja mokytojauti į provinciją ir visos šį išvykimą išgyvena kaip sunkų socialinės ir kultūrinės adaptacijos laikotarpį. Kaip alternatyvą jaunosios mokytojos kuria savotišką epistolinę bendriją, rašo viena kitai čekoviškos jausenos manieringus, nuoširdžius ir emocionalių laiškus². Degutytė buvo šios bendrijos poetė, todėl suvokta kaip svarbi, centrinė figūra, kuriai skiriama daugiau dėmesio, kurios eilėraščių, dažnai siunčiamų laiškais, laukiama, kuria reikia rūpintis dėl prastesnės sveikatos ir ypač jautrios prigimties; galima sakyti, kad bičiulės Degutytę traktavo romantiškai.

Korespondencija buvo ryšių, bendravimo stiliaus, susikūrusio studijuojant universitete, gyvenant drauge bendrabučiuose, tęsinys. Savitu pokario socialumu grįstas tarpusavio

¹ Darbo pradžia buvo Aistės Birgerės inicijuotas Degutytės laiškų rinkimo ir rengimo projektas.

² Išsamiau apie ankstyvuosius Degutytės laiškus žr. Raškevičiūtė, Jurgita Žana. 2010. Apie Janinos Degutytės epistoliką, arba Kaip buvo rašomi laišakai. *Literatūra* 52(1), 81–97.

santykis, įsispaudęs laiškuose, gali būti suvokiamas ir iš šiandienos perspektyvos. Čia skelbiami laišakai, jų sukuriamas siužetas, emocijų, rūpesčių laukas metonimiškai reprezentuoja kitus kalbamojo laikotarpio korespondencijos korpusus. Matome svarbiausius besikartojančius dalykus: kaip išgyventa mokytojavimo provincijoje prievolė, kuri itin mažai iki šiol dokumentuota ir aprašyta; kaip klojosi jaunos mokytojos butis ir kiek pastangų bei jėgų reikėjo ją organizuoti; kaip Degutytė išgyveno įtampą tarp mokytojavimo, savo kaip poetės pašaukimo ir skurdžios buties, kaip ši įtampa silpnino jos sveikatą, kokias radikalias būsenas išgyvendavo poetė, dalydama jėgas tarp mokinių ir poezijos. Laiškuose ryškiai artikuliuojamas pradedančios rašyti „aš“ santykis su savimi, aplinka, galimybėmis rašyti sunkiomis sąlygomis mokytojaujant. Matyti, kaip skirtingos vietos ir aplinkybės veikia emocinę laiškų subjektės būseną, paties laiško siužetą, nes šis susirašinėjimas įtraukia kone visas svarbiausias ankstyvojo laikotarpio vietas: universitetą, mokytojavimą Laurų septynmetėje mokykloje (nėra išlikę Tauragės laikotarpio laiškų, greičiausiai jų daug ir nebūta, nes korespondentės gyveno greta), Nemenčinės ligoninę, su kuria prasideda pirmieji ilgi atgulumai; laiškų siužetas atveria prastėjančios sveikatos, savo galimybių ribų ankstyvą pajutimą. Taip pat – kone pelenišką Degutytės karjeros siužetą, kai iš nors ir labai ambicingos ir emocionalios, bet savimi smarkiai nepasitikinčios, skurstančios mokytojos tampama poete, gyvenančia saulės apšviestame bute. Matome, kaip iš niekam nežinomos, eilėraščių draugėms laiškuose siunčiančios poetės tampama žinoma kultūros figūra, kaip tai keičia savivoką.

Šiuose laiškuose galima matyti visas svarbiausias pakopas tvirtesnio socialinio ir kultūrinio statuso link. Pajusti, kad prieštaringos emocijos, radikalūs savęs ir kitų vertinimai, aistringas reagavimas į kitų ir savo veiksmus, lydimas kartais gana didelių reikalavimų kitiems, – buvo svarbi emocinės savivokos dalis. Ir nustebti, kaip tai kontrastuoja su uždaros, tylios Degutytės įvaizdžiu.

Teresė Ramanauskaitė-Bukauskienė epistolinėje bičiulių draugijoje, kuri iš esmės pasikeitė Degutytei susidraugavus su Jacevičiūtė-Jėčiūte, buvo svarbi, ryšius telkusi figūra. Ji nebuvo kurso draugė – remiantis Teresės Ramanauskaitės atsiminimais, rašytais 1980 metų liepą Vilniuje, galima teigti, kad studentės susipažino 1951-aisiais, kai atsitiktinai tapo kambario draugėmis bendrabutyje Totorių gatvėje, vadinamojoje „Totorynėje“. Draugystė prasidėjo, galėtume sakyti, nuo labai atviro ir rizikingo, kaip Bukauskienė teigia ir pati tuo metu gerai suvokusi, veiksmo: matydama itin skurdų kambario draugės valgi, Ramanauskaitė įsidrąsinusi paliko tuščioje būsimosios poetės spintelėje kopūstienės dubenėlį. Šis atviras veiksmas buvo priimtas taip pat: „Nuo tos dienos mes valgydavome kartu, pasidalindamos viskuo, ką turėjome.“³ Dalijimasis, rūpestis, pradedant įvairių sovietmečiu stigusių daiktų, vaistų ar paslaugų paieškomis, baigiant kasdiene pastanga atliepti emocinius poreikius – visos epistolinės bendrijos bendri broūžai, kurie atsiskleidžia ir čia skelbiamuose laiškuose, nors turime tik vieną dialogo pusę.

Publikuojami laišakai prasideda tuomet, kai Bukauskienė metais anksčiau išvyksta mokytojauti. 1954 m. baigusi studijas ji paskirta mokytojauti į Griežpelkius (Pagėgių r.),

³ Ramanauskaitė-Bukauskienė, Teresė. *Atsiminimai apie Janiną Degutytę*. 1980-07-25, MLLM P42102, l. [2r].

po metų – į Vilkyškius, kur vėliau tapo gimnazijos direktore. Į Vilkyškius Bukauskienė buvo perkelta drauge su dar viena Griežpelkių mokytoja Rūta Hakaitė, kurią apibūdina kaip vienintelę išsiskyrusią iš siaurų interesų vietinių pedagogų būrio. Kai Degutytė 1955 m. išvyko mokytojauti Tauragėn, Bukauskienė ją supažindino su Hakaitė, tapusia vienu dažniausiai šiuose laiškuose minimų asmenų (17-asis čia skelbiamas laiškas adresuojamas abiem). Hakaitė yra parašiusi glaustus, bet sociokultūriniu požiūriu išraiškius atsiminimus apie judviejų bendravimą: „Su J. Degutyte mane supažindino jos kurso draugė ir globėja Teresė Ramanauskaitė. 1955 rugpjūtyje Tauragėje. [...] Aš, kaip tauragiškė, Teresės prašoma padėjau J. D. susirasti kambarėlį pas vieną poniją, kurios pavardės neprisimenu. Nejučia įsijungiau į jos globėjų būrelį. Susidraugavome. Išsipasakojo apie save, savo vaikystę, tėvus, draugus, pasisakė, kad seniai rašo eilėraščius.“⁴ Įsitraukti į globėjų būrį reiškė bandyti gauti vaistų, vykstant į Rygą nepamiršti paieškoti basučių ir rankinės, o prireikus vykti į Maskvą gydytis – lydėti. Tai, pasiėmusi atostogas, ir darė Rūta Hakaitė.

Pasikeitus gyvenimo kontekstui, Degutytės karjerai įsibėgėjus ir gyvenimui nusistojus, o Bukauskieni susitelkus į savo pedagogės karjerą ir šeimą, bičiulystė palengva nyko, kol ir visai liovėsi – šį procesą galima užčiuopti skelbiamuose laiškuose. Bukauskienė intensyviai dirbo pedagoginį darbą – tiek praktikos, tiek teorijos srityse. Nuo 1958 m. gyveno ir dirbo Panevėžyje, 1977 m. persikėlusį į Vilnių dirbo Pedagogikos mokslinio tyrimo institute, o nuo 1987 m. – Respublikiniame mokytojų tobulinimosi institute (po Nepriklausomybės paskelbimo – Lietuvos mokytojų tobulinimosi institutas)⁵. Parašė disertaciją „Gabrielės Petkevičaitės-Bitės pedagoginė veikla ir pedagoginės pažiūros“, išleido ne vieną studiją iš pedagogikos srities; vyras Vytautas Bukauskas jau po žmonos mirties sudarė jos eilėraščių knygą *Rašiau sau* (2005).

Rengimo principai

Rengiant laiškus stengtasi perteikti autografo leksiką, gramatines, sintaksines ir kitas ypatybes, atspindėti rašymo procesualumą.

Pagal dabartinę kalbos normą koreguota, pagrindiniame tekste nežymima ir tekstologiniame aparate nenurodoma: a) žodžių rašymas kartu ir atskirai: „tur būt“, „vistiek“, „per daug“, „gal būt“, „pervėlai“, „permaža“; b) ilgųjų ir trumpųjų balsių rašyba: „pakybo“, „tynimai“, „kefiras“; c) nosinių raidžių rašyba: „įgrįso“, „grąšinimus“, „begestančioj“; d) joto rašyba: „spiaudyti“, „rugpiūty“, „piaus“, „biaurūs“, „persipiovė“, „apspiaudyta“, „spiūvis“; e) taškai santrumpose, kai įprastai dedamas tik antras taškas (tt., ty.), ir kabutės, kai neretai jų visai nebūna ar pamirštama antroji.

Visos a) konjektūros, b) sunkiai įskaitomos, c) bet kuriuo būdu paryškintos vietos, d) taisytos, e) išbrauktos, f) įterptos, g) parašėse pridėtos raidės, žodžiai ar frazės, h) žodžių tvarkos pakeitimai žymimi tekste ir aparate nurodomi tradicinėmis lotyniškėmis santrumpomis.

⁴ Hakaitė, Rūta. *Prisiminimų nuotrupos apie poetę Janiną Degutytę*. 1997-10, MLLM P 42107, l. [1r].

⁵ Nuo įkūrimo 1945 m. ši institucija bent penketą kartų pertvarkyta ir keitė pavadinimą.

Tekstologinio aparato santrumpos ir ženklai:

add (additum) – pridėta; *cap (capitalis)* – didžioji raidė; *del (deletum)* – išbraukta; *dist (distinguit)* – (at)skyrė; *err (error)* – klaida; *et* – ir; *ex* – iš; *fl (flexio)* – galūnė; *fol (folium)* – lapas; *ill (illegibile)* – neįskaitoma; *in* – vietai nurodyti; *in mg sin (in margine sinistra)* – kairėje paraštėje; *ins (insertum)* – įterpta; *cor (correctum)* – taisyta; *lit (littera)* – raidė; *lot* – lotyniškai; *min (minuscula)* – mažoji raidė; *om (omissum)* – praleista; *orig (originalis)* – originalas, originale; *p (post)* – po; *phr (phrasis)* – sakinys, frazė; *pri (primum)* – pirmas, pirma; *pro* – vietoj; *rus* – rusiškai; *sec (secundum)* – antras, antra; *sub (subter)* – žemiau, po; *sup (super)* – viršuje; *sup exc (supra excussa)* – virš išbrauktos (vietos); *trans (translatum)* – sukeista vietomis; *vert (verticalis)* – vertikalčiai; *vid (videtur)* – spėtina, atrodo; // – puslapio pabaiga; [...] – atstatyta tekste; □ – komentuojamo teksto imtis; = – vertimas.

Parengė *Jurgita Žana Raškevičiūtė*

1. Janina Degutytė Teresei Ramanauskaitėi-Bukauskienei, Vilnius, 1954-10-14

Brangioji!

Pirmiausia atleisk, kad laišką gausi pavėluotai. Visokios techninės kliūtys... Nebuvo kada (vis nebuvau viena) perrašy[t]⁶ tų nelaimingųjų, kuriuos Tau siunčiu...

Sveikinu Tave gimimo dienos proga! Ką palinkėti? – nerandu tokių žodžių, kad galėčiau išsakyti juos, linkėjimus. Kaip čia išdėstyti žmogiška kalba? Na, juk Tu žinai, ko aš galiu, ko noriu Tau... Dovaną gausi, kai parvažiuosi. Juk parvažiuosi?!

Gyvenam šiaip taip. Prigriebė mus dėl diplominių. Astaⁱ, turbūt, išdėstė visus grasinimus, skirtus mums. Štai Lukšienėⁱⁱ man liepė atnešti po dviejų dienų // [1v] penkių puslapių planą (!) ir grafiką, už kurio bent vieno punkto neišpildymą bus nutraukta stipendij[a]⁷, ir darbą, rašytą Korsakuiⁱⁱⁱ, kurio aš neturiu, kadangi dar neįpratau per 4 metus universitete perrašinėti prieš atiduodant dėstytojui... O dabar prieš Lukšienę reikia rausti ir aiškintis, kodėl aš neatnešu to darbo (mūsų darbus pasiėmęs Korsakas, o jis – Maskvoj). O nuo pirmadienio jau liepė pradėti rašymą.

Pasakysiu Tau savo nuotyki su Dovydaičiu^{iv}. Tik nenusigąsk. Sėdim mes visos trys – Dana Vencl.^{8v}, Gražina Mikal.^{vi} ir aš teatre, parterio⁹ 4 eilėj ir žiūrim į „Bohemą“^{vii}... Per pertrauką su Gražina ėmė kalbėt apie diplominius. Ji rašo „Benj. Kordušą“^{viii}. Aš sakau, kad jos malonesnė¹⁰ tema // [2r] negu mano, kadangi manoji: „Ach, Dovydaitis!.. Tie „Įvykiai“¹¹... – pratariau su tam tikra intonacija... Paskui prašnekom apie vadovus. Aš

⁶ orig k

⁷ orig a

⁸ cor D

⁹ cor er

¹⁰ cor m

¹¹ cor l

pasisakiau, kad Lukšienė man šiandien paskirta. Į Gražinos klausimą, kodėl taip vėlai, aš atsakiau (vėl su išraiškingom intonacijom bei ʽrankų gestais¹²): „Brangioji, kas gi puls nagrinėti tokį veikalą...“ Ir staiga pajutau įsmeigtas baisias akis. Žiūriu – lygiai prieš Daną – sėdi Dov... Iškelta mano ranka nusileido, akys sustingo... Jis vėliau visą vakarą nenuleido akių, kas minutę atsikusdamas... Aš pasakiau savo įtarimą, kad čia Dov., Danai ir Gražinai ir ėmė klykti, nesulaikydamos kvatojimo ir ašarų, iš tiesų, iki sąmonės netekimo. Nosinės šlapios visų, žmonės // [2v] iš gretimų eilių ėmė žiūrėti, o mes... tiesiog mirštam¹³... Sekančių dviejų veiksmų „Bohemos“ taip ir nematėm, nors sėdėjom ir lyg žiūrėjom... Kelias dienas mane visi sveikino su maloniu susitikimu su autorium...

Tai matai.

O dar pasakysiu, kad iš namų negaunu laiško daugiau kaip mėnuo. Net nesinori tikėti, kad toks ilgas periodas būtų... Bet tai švelniausia priežastis. Neduok dieve, kad būtų dar baisesnės¹⁴. Bijau ir pagalvoti. Kai tik gaunu stipendiją – važiuoju.

Tai ir baigiu laišką.

...Man tiesiog gėda dėl tų eilėraščių... Gal geriau būtų nesiųsti tokius žalius, bet... Tiek to.

Iki! Rašyk.

Nina

Vilnius, 1954. X. 14

AUTOGRAFAŠ: rašyta mėlynu rašalu ant pageltusio liniuoto popieriaus dvilapio; lenkimo į dvi dalis žymės, kairysis kraštas papildomai užlenktas, greičiausiai pritaikant formatą prie voko; l. [1r–2v]; l. [1r] dešiniajame viršutiniame kampe užrašas pieštuku kita ranka: „Teresei.“

2. Janina Degutytė Teresei Ramanauskaitei-Bukauskienei, Nemenčinė, 1956-09-24

Terute miela!

Kai gavau Tavo laišką, tai vaikščiojau kaip pablūdus. Tą dieną budėjau, vaikščiojau po koridorių nieko nematančiom ʽ(išskyrus Tavo laiško eilutes)¹⁵ akim. Aš taip džiaugiuosi už Tave, kad net pavydėti nesugebu.

Jau kelios dienos, kaip norėjau rašyti, bet laukiau geresnės nuotaikos. Laukiau, laukiau, bet labai maža ji tepagerėjo... Aplamai noriu pacituoti ʽpaskutinius žodžius¹⁶ iš paskutinio Ados^{ix} laiško: ji norinti „...niekur neiti, nevažiuoti, paskui atsigulti kada nors prie slenksčio ir numirti. Va...“ Ir tas „va“ jos taip pat čia reikalingas. Tik man ima pagunda (ir visada, ir labai ji stipri) ne atsigult ant slenksčio [ar]¹⁷ kada nors, o... // [1v]

Būtų čia lyg nieko, jeigu būtų prasmė gyvenime. Darbas – ne darbas, o velniai žino kas. Kiekvienoj klasėj po pora silpnapročių, kt. – kone perdėm tinginiai (V kl. yra po

¹² *trans*

¹³ *cor pri m*

¹⁴ *cor e pro è*

¹⁵ *phr add p ver akim*

¹⁶ *trans*

¹⁷ *vid, orig cor*

17 m. berniukų...). Mokytojų visų neapkenčia, auklėtojų (vaikų namų), nes visi „apgavikai, sukčiai“, nieko nedaro, tik juos skriaudžia. Matyt, juos muša, nes kelis kartus¹⁸ pastebėjau tokį dalyką: prieinu prie vaiko, kaip nors staigiai pajudinu knygą, jis pasilenkia, krūptelėjęs ir dengdamas¹⁹ rankomis galvą... Jokios pagarbos niekam. Šiek tiek bijo v. namų direktoriaus ir auklėtojų savo, kol jie šalia... Tik tiek. Mat, truputį pribijo pataisos namų. O ką jie čia išdirbinėja per pamokas!.. 5–6 mok. pavėluoja 10–15 ar visai neateina, pasislėpę miške. M-klos direktorė ar vedėja eina ieškoti, parveda... Syki vedėja prisilietė ranka prie vieno peties, sako: „Eik²⁰ į pamoką“ (ir švelniu tonu!) O šis patraukė ranką iš peties lyg ruošdamasis kirsti ir suriko: „Ko čia dabar ji lenda prie manęs!“ // [2r]

Kitas sėdi klasėje bukom bukom akim, nerašo, tyli.

„Ir kaskart pus[ę]²¹ mokinių per pamoką reikia versti rašyti... Per mažai duoda sąsiuvinų. Tas pats ir klasei, ir žodynėliui, ir namams. Vieni kitų sudrasko, paskui nebeturi. Negali išreikalauti, nes antrą kartą jiems neduoda.“²²

Ir pyktis ima. O kartais gaila. Dauguma – vaikai „nežinomų tėvų“. Kito tėvas nežinomas, motina gyvena kokiam nors mieste, trečio „tėvai²³ banditų užmušti“. Pasižiūri į tą dienyno dalį, ir tik sunku pasidaro. Vieni – stipresnieji muša kitus. Pasiskūsti bijo, kad negautų daugiau. Gyvena kaip žvėriukai – mušasi, draskosi, apie jokį mandagumą kalbos negali būti. Kas pusmetį beveik visus pakeičia (kurie pasveiksta išeina, kiti atvažiuoja).

Tokie vaikai.

Mokytojai?.. Skaičiau Dikensą. Direktorė maniusi, kad tai naujas amerik. rašytojas, o kita paklausė²⁴ nustebusi: „Tai kam?“ Atseit, kam aš skaitau, juk dėstyti iš jos nereiks... Ir visi mokytojai mažiausia stažo turi po 5–6 metus. Kiti – dar daugiau. Iš rusų vaikai siaube – pusė dvejetus iš²⁵ diktantų²⁶ gauna. Mat, jiems diktavo // [2v] aiškiai – kaip rašosi... O dabar jie ir pyksta, ir verkia: „Kodėl du?“

O aš... einu kasdien per mišką. Nuostabiai gražu. Sustoji, pasiklausai ar paukščių čiulbėjimo, ar tylos... Gera gera pasidaro... Bet nė akimirksniui²⁷ nesusvyrudama visų tų grožybių atsakyčiau visam laikui... Turbūt, pašokčiau iš džiaugsmo gavus tokį pasiūlymą, taip, lyg skaitydama²⁸ (gavusi) paskutinį Tavo laišką... Nuostabiausia, kad visi žmonės turi kažkokį savisaugos²⁹, mirties³⁰ baimės instinktą, o aš nė lašelio. O vertėtų... Gal ir ne pagaliau. Kažkada Asta sakė, kad jei žmogus buvo arti mirties, tai jam gyvenimas esąs labai brangus. O kodėl man ne taip? Protas tik man sako, kad jis gražus, didelis, turtingas. Bet širdis mano – jo visiškai nenori!

¹⁸ *ins sup*

¹⁹ *cor pri d*

²⁰ *cor E*

²¹ *orig e*

²² *dist*

²³ *cor i vid pro s, p del ,*

²⁴ *p del ,*

²⁵ *cor vid pro per*

²⁶ *cor fl pro us*

²⁷ *cor niui*

²⁸ *ins sup*

²⁹ *cor g*

³⁰ *a ill lit*

Dieve mano, kažin ką aš Tau prirašyčiau, jei rašyčiau prieš porą dienų!.. Jeigu jau šiandien toks laiškas teiseina, tai koks tada?..

Su sveikata lyg jau kol kas apsitvarkė. Tokių dalykų, kurie buvo 3 savaites be perstojo, jau nėra. Ilgiau tai jau ir nebeišlaikyčiau. Tai lemtis mano tokia pasiutusi – nei gyvent, nei mirti negali. Tiesą sakant, galiu. Bet... kažkaip gėda paleisti visus ginklus iš rankų... Eini į pamokas, jaudinies už tuos kvailiukus, šluostai ašaras pusseserės (ten // [3r] amžini skandalai su vyru ar³¹ vaiku), guodi motiną būsimais turtais ir nuostabiu gyvenimu, Adai rašai, kad visos tos niekšybės praeis gyvenime, kad vis dėlto gera gyventi... ir t. t., ir t. t. O pati trenktum galvą į koki seną pušies kamieną, kad ji subyrėtų į šipulius. Ir be jokių tragedijų, be jokių siaubų. Viskas šalčių šalčiausia ir po 1 000 kartų apsvastyta. Kam? Kam? Nėr prasmės. Nėra reikalo. Turbūt, nėra didžiausio siaubo gyvenime³², kaip vilkti jungą be jokios prasmės. Be jokios! Motiną jau siunčiau į polikliniką rūpintis invalidumo pensijos. Kol visus dokumentus sutvarkys, gal ir reikalas bus... Dabar³³ tai jos negaus, nes aš esu. O esant kitokiam atvejui, gautų. Tu negalvok, kad šitai man kalbėt sunku. Ne. Visiškai lengva. Apie Čechovą, Tolstojų ar Čaikovskį 「galvodama, kalbėdama」³⁴ aš daugiau jaudinuosi negu apie save. Štai taip paprasta, lyg išgerti stiklinę šalto vandens. // [3v]

Aš Rūtai^x skolinga 200 rb. Tu parašyk man, gal jai dabar reikia, gal ji nori ką pirkti. Tik nemeluok!

Tai taip gyvenu.

O Tu man rašyk. Pamišk, ką aš čia Tau prirašiau.

Siunčiu kelis 「iš tu」³⁵, kurie pabaigti. Bent „pabaigti“. Ir tai be reikalo.

Na, baigiu. Ir taip per daug čia visko. Tu man atleisk, kad toks laiškas teišėjo. Bet žinai, „что на уме, то и на языке“³⁶... Kitoks³⁷ neišėjo.

Rašyk. Viso!.. T. y. iki pasimatymo!

Nina

56. IX. 24

Nemenčinė

P. S. Gal aš čia ko per daug prikartoju, gal kai ko labai per daug... Atleisk...

AUTOGRAFAS: rašyta mėlynu rašalu ant smulkiai languoto popieriaus dvilapio ir ant nuo tokio paties dvilapio atplėšto vieno lapo; lenkimo į dvi dalis žymės, dešinysis kraštas papildomai užlenktas, greičiausiai pritaikant formatą prie voko; l. [1r–3v], autorinė numeracija l. [3r], [3v] viršuje centre: „-5-“, „-6-“.

³¹ *cor a pro i*

³² *cor sec e*

³³ *a del Kol*

³⁴ *ins sup*

³⁵ *ins sup*

³⁶ *rus* = Kas galvoje, tas ir ant liežuvio

³⁷ *cor vid pro* kitaip

3. Janina Degutytė Teresei Ramanauskaitei-Bukauskienei, [Nemenčinė], 1956-12-18

Tera, mano Brangioji.

Juk Tu žinai, kad aš ant Tavęs negaliu pykti, tuo labiau kad ir norint priežasties nesugalvosi. O nerašiau kodėl? O todėl, kad akmuo guli ir guli, ir kuo tolyn, tuo jis sunkyn... Kas jis? Ogi tas, dėl ko „paskutiniai posmai tokie abstraktūs“ ir dėl ko reiktų mudviem pasišnekėti... Ir ko vis vien iš niekur negausi... Jeigu pats jo neturi. Kai perskaitysi „Lietuvą“, paskutiniam posme – viskas pasakyta^{xi}. Daugiau, deja, aš nieko ir neturiu. Jai nei pasakyti, nei duoti... Aplink pelkynas, Ji eina, o mes, o³⁸ aš – akmenėlis... Ir jeigu Ji bent vienu pirštu prisilies, kad neįklimptų į purvą, jei tas akmenėlis bent kiek Ją³⁹ prilaukys, // [1v] tai per daug didelė laimė... O kur eiti⁴⁰ Jai – aš nežinau. Ir per maža padėti neįklimpt į pelkes, reikia pasakyt, kur eiti. O aš nieko nežinau. Niekuo netikiu. Ten, kažkur, šviesa, gal po 100, gal po 1000 metų, o koks, kuris kelias iki tos šviesos? Ir žinau, kad viskas, kas išeina iš manęs, ne tai, ir ne tai... Jeigu ne tai, vadinasi, ir nereikalinga. O jei nereikalinga, tai ir nereikalinga. Ir mane šitai ėda, ėda, galiu Tau prisiekt, kad suėš. Ne aš būsiu, jeigu nesuėš. Štai ir viskas.

Šiandien gavau Tavo laišką. Už viską labai labai dėkui. Dar stipriau tik apibark. Be viso kito aš juk tinginė esu kaip žvėris.

Beeidama iš Laurų sumečiau antrąją pusę „Žemė ir gyvenimas“^{xii}. Pirmos eilutės „Džiūstant mirt nenoriu“ // [2r] išbraukti negaliu. Nes audroj galiu mirt ar gyvent – vis tiek, tik džiūstant mirti šlykštu. O⁴¹ gal toji sekundė prieš mirtį audroje ir bus visas gyvenimas? Visas⁴² gyvenimas, išgyventas per sekundę. Būna juk taip. O gal tada ir mirtis neims?

„Eglėj“^{xiii} aš norėjau pasakyti, kad jei mirtis kam nors neša gyvenimą, vadinasi, ji pati pasidaro gyvenimu. Jei buvo neaišku, tai dėl to, kad eil. prastas.

Tera, gal Tu galėtum atvažiuoti per atostogas? Gal Kaune būsi ar kaip? Gal Vilniaus išsilgsi labai, na, ir manęs truputėlį? Parašyk! Ateičiau pasitikti. Dieve, kokia būčiau laiminga! Mane Lauruose vėl įtartina laiko. Vis ne kaip žmogus. O kitokia būt⁴³. Turiu // [2v] „simpatiją“, kuris jau trečias mėnuo kviečia į Vilnių – į teatrą⁴⁴ ar į šokius, nakčiai butą užleistų, raktus atiduotų, pats išeitų... O aš net „ne“ pasakyti neįstengiu – šypteliu tik taip, kad vėl visą savaitę nediršta užsiminti.

O Tavo 「žodžiai –⁴⁵ viskas auksinė tiesa. „Paukščiai skrenda“^{xiv} aš jau senai sudrasčiau, palikau tik I p. Ir paskutinis – ne mano balsu pasakytas. Neatpažįstu kaip reikiant. „Tu žeme keliauji“^{xv} – irgi subraukiau.

³⁸ *cor pro a*

³⁹ *cor J pro min*

⁴⁰ *cor ti vid pro nu*

⁴¹ *cor pro g*

⁴² *p del iš*

⁴³ *sic*

⁴⁴ *del ,*

⁴⁵ *ins sup*

Baigiu, nes nieko doro vis tiek neįstengiu pasakyti⁴⁶. Tu man, Brangioji, atsiųsk...
Tiesa, iš Matuz.^{xvi} gavau laišką. 3 eil. atrinkęs „Jaunųjų“ almanachas, kitus jis pirš „Per-
galei“ ar kt. žurnalams. (Almanachas atrinko „Gorkį“, „Rudens naktis“ ir „Be žemės“)^{xvii}.
...Tauragė. Nemenčinė. Bėgčiau ir iš čia, bet kur?.. Kad taip nuo savęs pabėgus...
Rašyk! Atvažiuok!

N. – pamišėlė

56. XII. 8

AUTOGRAFA: rašyta mėlynu rašalu ant dviejų, greičiausiai iš bloknoto išplėštų liniuotų nedidelio formato lapų; lenkimo į dvi dalis žymės, lenkimo linija dviguba; l. [1r–2v]; autorinė numeracija l. [2r] viršuje cent-
re: „-2-“; lapų kraštuose lamdymosi žymės; lokalizuojama pagal laiško turinį ir tuoliaikę gyvenamąją vietą.

4. Janina Degutytė Teresei Ramanauskaitei-Bukauskienei, [Nemenčinė], 1957-01-02

1957. I. 2
Subatvakaris
(tiksliau – subatnaktis)

Būk pasveikinta!

Nesulaukiau nei Tavęs, nei laiško...

O mano padangėje pakibo neįtikėtinų ir pasibaisėtinų plepalų banga... Rūta Tau pasako-
jo apie tą mokinį – lenkiuką, apie tas visas komedijas?.. Tas jo atsiklaupimas ant kelių
(atėjus į svetimą klasę, pabėgus iš savo⁴⁷ pamokos!) prieš mane, tai buvo tik pradžia.
Vieną dieną jis kone visą pamoką prastovėjo šalia manęs, nesisėdo į suolą. Stovi ir žiūri,
o aš klausinėju mokinius, aiškinu pamoką... Tu pasakytum – reikėjo išeiti iš pamokos.
Brangioji, betgi jis neleistų, tikriau sakant, neleido, nes išeit mėginau: išskėtė rankas,
atstatė krūtinę – eik per jį (o jis už mane⁴⁸ didesnis ir, be abejo, stipresnis). Būtų taip,
kad suvaidintumėm spektaklį ir man vis tiek iki skambučio tektų likti klasėj. Neišlaikius
daviau žurnalų ir knyga per veidą. Vis tiek. Eidama iš klasės pasakiau, kad daugiau jo į
savo⁴⁹ pamokas nepriimu.

Kitą dieną (mano laisvadienis) mokykloj jis pridarė tokių baisybių, prinešė tokių dalykų,
kad žodžiu baisu pasakyti, o raštu – ranka nepakyla. Pasakysiu tik tiek, kad vedėja išėjo
į koridorių jo ir jo draugų raminti, bet po sekundės // [1v] apsisukus nubėgo į direktorės
kabineta (direkt. buvo išvykusi), kur buvo visos mokytojos (tą dieną vyrų nebuvo) ir
užsirakinusios pasėdėjo⁵⁰ kurį laiką. Po to vaikus paleido namo (II-oj pamainoj lenkiukų
viso – apie⁵¹ 40), nes mokykloj buvo Sodoma ir Gomora. Galima būtų pasikviesti kurį

⁴⁶ cor pa

⁴⁷ del ft s

⁴⁸ ins sup

⁴⁹ ins sup

⁵⁰ p p del r, p del ir tą

⁵¹ ins sup

nors vyrą iš vaikų namų, bet nė viena neišdrįso eiti ir aiškinti viso to reikalo. Už šitą dalyką tas mano „sužadėtinis“ buvo pašalintas. Tiksliau – tai paskutinis lašas, pripildęs taurę. Jis sumušęs mokytoją už dvejetą, peiliu puolęs ant savo klasės vadovo už dvejetą ir t. t. Buvo ped. posėdis specialiai dėl jo, ir taip jį pašalinom.

Kitą dieną po to⁵² Lauruose ėmė sklisti gandai, kad jis pašalintas dėl to, kad mane pabučiavo... Pradžioj aš kvatojau kaip beprotė. O paskui supykau. Ir tebepykstu. Mat, visus muša už dvejetus, o manęs – ne. Neaišku. Dabar ir šneka – pašalintas dėl to, kad vieną mokytoją sumušė, o kitą pabučiavo...

Kol kas apie pašalinimą jis dar nieko nežino, nes direkt. be šviet. sk. ved. įsakymo negali pašalinti. O kai sužinos, tai galvos, kad dėl manęs, nes kaip tik aš nepriimu į pamokas⁵³ ir mokykla išmeta. Ką jis man padarys už tai, kai eisiu vakarais mišku viena, sunku pasakyti...

Tai matai, brangioji, kokie mokiniai, kokie mokytojai ir koks gyvenimas. // [2r]

O Matuz[evičius] rašo: „Rašykite daugiau – o Jūs galite, mokate savitai įdomiai išspręsti pasirinktas temas. Dabar tik reikia dirbti!“ Tai jo žodžiai iš paskutinio laiško. „Rašykite!“ Rytą išeinu, vakare pareinu su degančia galva, pilna visokių siaubų. Išgeriu tik vaisto kokio miegui ir guliu lig ryto. Nei planus rašau, nei pamokoms ruošiuos. Šlykštu viskas iki beprotybės.

Tu kažkada klausei, ką Mat[uzevičius] rašo. „Eilėr. įdomūs, turį kažkokį savitą skambėjimą, subtilią poetinę potekstę...“⁵⁴ Svarbiausia, Jūs turite savitą požiūrį į pasaulį, į reiškinius... Jūsų polinkį į lyriškumą, į subtilią filosofiją reikia tik sveikinti“ (beje, ši paskut. frazė mane net nustebino mažumytį...) Ir nė šešėlio jokio priekaišto dėl temų, dėl aktualumo... Doras žmogus. Gerbiu aš jį už tai.⁵⁵ Reikia didesnį dėmesį atkreipti į rimus. Gražino atgal su keliais pabrauktais kirčiais, rimais ir dviejuose eil. su⁵⁶ pabrauktu sakinium – konstrukcija. Tai mat. Jis jau labai švelnus.

Per visą sausį, ačiū dievui, vos tris teparašiau⁵⁷. Ar tai darbas?! Juokas ima, ir pyktis ima. Mestum viską – ir mokyklą, ir rašymą ir eitum griovių kasti. Tai tinkamiausias darbas. Ir dabar – prigėriau liuminalio^{xviii} – dvi dozes – miegas vis tiek neima. Sėdžiu pusgirtė, apkvai- // [2v] šus, nei mieganti, nei pabudus. Argi gali rašyt ką tokiam stovy? Laiškas ir tai pamišėliškas išėjo. Ir tokios visos dienos. Tylėjau šiaip taip 4-is metus, reikėjo ir baigti tylėti. Būtų protingiau. Bet jau vėlu. Viskas vėlu.

Tu gi, viešpatie mano, atsiųstum savo, nors pradžiugintum širdį, aplipusią kažin kokiais debesimis! O dabar tyli ir tyli. Jau mano ir kantrybė baigiasi.

Dieve! Atsirastų koks žmogus, kuris man pasakytų: „Mesk!“⁵⁸, mesčiau ir vergaučiau jam iki grabo lentos. O dabar... pati negaliu. Silpnavalė! Nei rašyt galiu, nei mest galiu!

⁵² *p del –*

⁵³ *ins sup*

⁵⁴ *del “*

⁵⁵ *orig)*

⁵⁶ *cor*

⁵⁷ *cor tep*

⁵⁸ *cor M*

Išgersiu dar liuminalio dvi dozes ir permiegosiu sekmdienį iki pat pirmadienio⁵⁹, kol reiks eit į mokyklą. Bet pirma dar nurašysiu tau gal kai ką. Išbartum, nupeiktum, gal palengvėtų.

Nurašiau tris. Du – šių metų, vieną rudeninį. Trečias naujas – „Aktorius“^{xxix}, bet jau neturiu jėgų. Ir taip jau atsibodo Tau⁶⁰ – ir aš, ir laiškai⁶¹ tokie susivėlę, ir tie... niekai... negaliu aš jų vardu pavadinti – liežuvis neapsiverčia!

Gyvenimas nuostabiai gražus, bet jeigu žmogus syki niekam vertas, tai reikia... nežinau, ko reikia... Reikia, kad jie derintųsi vienas su kitu, arba vieno iš jų nebūtų.

Surask kur nors Aleksandro Grino^{xx} rusas⁶² knygas – nuostabu!

Tu atleisk už visas nesąmones. Gal aš dar susiprasiu ir neišsiųsiu laiško šio. N.

「Linkėjimai Mamai ir Rūtai!」⁶³

AUTOGRAFA: rašyta mėlynu rašalu ant liniuoto popieriaus dvilapio; lenkimo į keturias dalis žymės, linijos nusidėvėjusios; l. [1r–2v]; abiejų lapų dešinieji apatiniai kampai apsilamdę, popierius įplyšęs; l. [1r] viršutiniame dešiniajame kampe mėlynu tušinuku kita ranka parašyta: „Teresei“; lokalizuojama pagal laiško turinį ir tuoliaikę gyvenamąją vietą.

5. Janina Degutytė Teresei Ramanauskaitei-Bukauskienei, [Nemenčinė], [1957]

Būk pasveikinta!

Iš tiesų, nustebau, gavus Tavo laišką. Na, bent kol neatplėšiau voko... Mano vargšė Vand^{xxi} meldžia atleidimo už aną laišką ir liepia Tau, kad mane prikumščiuotum⁶⁴ gerai... už ką? – Už tai, kad aš nesirūpinu išleisti į šviesą savo eil., už kuriuos „tūkstančių tūkstančiai žmonių⁶⁵ bus⁶⁶ dėkingi“ man... Gera pasauly⁶⁷ gyvent, kad bent geros draugės prajuokina. Liepia eit pas Mat[uzevičių] asmeniškai pasikalbėt, dėl ko nespausdina, rašyt Vienuoliui, Putinui etc. Ach tu pone dieve! Ir skaičiau aš tą laišką grįžus iš mokyklos po konsultacijos, kurią Tau bandysiu atvaizduoti...

...Aš prie vaikų namų. Vaikai⁶⁸ baigia⁶⁹ pusryčiauti. Klausiu, kur Motiejūnas. Jam tuoj pranešė: „Mokytoja pas tave atvažiavo!“ O jis – 17 m. vyras kaip mūras – kramsnoja kvailiausia mina pasauly, į kurią žiūrint negali nesikvatoti. Pasisveikino, šyptelėjo, laimingas, kad mokytoja pas jį atvažiavo. Aš vos nususukau pa- // [1v] prašyt vaikų, kad pakviestų auklėtoją, jau jis pabėgo. (Vėl juk mokytis reiks vargšui!) Su auklėtoja jį atradom. Sėdi ant suoliuko ir, nepakeldamas akių, gėlytę maigo. Šnekinam abidvi jį – tyli, vos šypteli.

⁵⁹ *cor fl pro i*

⁶⁰ *cor T pro min*

⁶¹ *cor lai*

⁶² *ins sub*

⁶³ *add in mg sin vert*

⁶⁴ *cor pri u*

⁶⁵ *p del “*

⁶⁶ *p del “*

⁶⁷ *a del bent*

⁶⁸ *ins sup*

⁶⁹ *cor b pro cap*

Pagaliau, paėmus už peties, auklėtoja⁷⁰ nuvaro jį knygų atsinešt (beje, jis tas pats, kurį suvaldydavau uždėjęs jam ant kaklo savo šaliką ar davus pieštuką padrožti...). Ateinam į darbo kambarį⁷¹. Pradedu⁷² nuo daiktavardžio. Klausiu rusiškai⁷³ pavyzdžių. Tyli. Klausiu lietuviškai. Tyli, galvą nuleidęs ir įkišęs į burną tai pirštą, tai kotelį. Pagaliau aš jam pasiūlau⁷⁴ burną išlaisvinti nuo nereikalingų priemonių. Nusišypso. Paklauso. Aiškinu daiktavardį⁷⁵. Liepiu rašyt pvz. tikrinių ir bendrinių. Nesugalvoja. Sakau:

– Смотри в окно. Что видишь?⁷⁶

Tyla. Lukteriu, klausiu lietuviškai. Vėl tyla.

– Ну, смотри, что там стоит?⁷⁷

Po poros minučių nedrąsus atsakymas:

– Дом.⁷⁸

Taip aš iš jo išgavau – косна, солнце, небо, рука⁷⁹ (pabaksnojus ranką pieštuku – kitaip jo nieks neveikia). Priėjom prie tikrinių. Nė vieno negali pasakyti – nei vieno vardo, nei vieno pavadinimo. Liepiu savo vardą rašyti. Po 3 min. parašė. „Kokią upę žinai?“ – „Tyla.[“] „Kur šeštadienį buvot, prie kokios upės?“ – (po geros tylos!) – „Prie Neries“⁸⁰. „Na, tai kokia upė?“ – „Neris“... Taip buvo ištraukti Vilnius, Lietuva, Laurai... Brangioji, tokių mokinių kone pus[ė]⁸¹. Aš jau ir nepykstu ant to kvailio. Juokiaus, o jis // [2r] šypsojosi retkarčiais. Ir neatsiima tokių iš mokyklos, ir reikia jiems⁸² pažymius rašyti, ir reikia išmokyti... Košmaras!

Piešinėlių atsiųsk. Tingiu spręsti klausimą su esamom priemonėm. Skaitau Tagorę (eil.), Saadi⁸³ ir Nizami^{xxii}. Ir po truputėlį – rašau. Turbūt, iš įpratimo.

Prašai⁸⁴ „Šilo“ ir „Lietuvos“. O kurių? Senų ar paskutinių? Senus lyg esu kažkada siuntus, t. y. tikrai siunčiau, nes atsimenu Tavo žodžius^{xxiv}.

Štai dar keli iš Vilniškių lietingojo periodo. Gaila, kad nevaikščiojau basa. Reikia manyt, išeitų geresnis.

Rašyk! Laukiu, kada gausiu algą ir galėsiu nuvažiuot į Vilnių. Traukia kaip magnetas. Vargšė mano galvelė!

Nina

Linkėjimai nuo Vandos ir manos – Tau ir Mamai. 「Beje, ir Rūtytei kai grįš.⁷⁸⁵ // [2v]

⁷⁰ *ins sup*

⁷¹ *del fl o*

⁷² *del fl o*

⁷³ *ins sup*

⁷⁴ *ins sup*

⁷⁵ *cor fl pro žius*

⁷⁶ *rus* = Žiūrėk pro langą. Ką matai?

⁷⁷ *rus* = Na, žiūrėk, kas ten stovi?

⁷⁸ *rus* = Namai

⁷⁹ *rus* = pušis, saulė, dangus, ranka.

⁸⁰ *cor N pro min*

⁸¹ *orig e*

⁸² *cor*

⁸³ *a del C*

⁸⁴ *cor i pro u*

⁸⁵ *phr add sup*

Rasa

Brėkšta. Pieva sklidina raso –
Lyg pravirkus būt nuo laimės didelės.
Kažin kas po lašą spindinčios šviesos
Uždegė ant kiekvienos žolės.

Pieva šilkinė basa brendu.
Ir jaučiu – į kraują suteka rasa.
Ir užgyja mano kojos nuo žaizdų...
Lyg ta pieva – žemė man visa...

Rodosi – keliaujanti, basa
Žemėje bekraštėj aš – rasa...^{xxiii}

AUTOGRAFA: rašyta mėlynu rašalu ant dviejų skirtingų popieriaus lapų: l. [1] liniuotas, greičiausiai nukirptu kraštu sąsiuvinio lapas, l. [2] mažesnio formato smulkiai languotas, taip pat greičiausiai sąsiuvinio lapas, kairysis kraštas nukirptas kiek nelygiai; l. [1] lenkimo į dvi dalis žymės, papildoma lenkimo linija dešiniajame krašte, greičiausiai pritaikant formatą prie voko; l. [2] lankstytas atskirai: lenktas per pusę, papildomos lenkimo linijos iš abiejų kraštų; l. [1r–2v]; l. [1r] kairiajame viršutiniame kampe sąvaržėlių rūdžių žymės; l. [2v] eilėraštis „Rasa“ rašytas atvirkščiai viso laiško tekstui; datuojama pagal laiško turinį; lokalizuojama pagal laiško turinį ir tuolaikę gyvenamąją vietą.

6. Janina Degutytė Teresei Ramanauskaitei-Bukauskienei, [Nemenčinė], 1957-12-27

Sveika, Terute mieliausia!

Ačiū už laišką. Reik manyt, kad neišprotėsiu, ir gyva į žemę nelįsiu. Kol kas gulu tik į ligoninę Naujųjų Metų proga. Atleisk, kad daugiau nerašau. Skubu prisistatyti ten... Tu man rašyk, mama^{xxv} atneš laiškus.

Ką daugiau parašyti? Aš seniai žinojau, kad už viską reikia mokėti. Na, ir moku... gerai bent tiek, kad bus laiko rašyti.

Linkėjimai visiems. Sveikinu su Naujaisiais Metais!

Nina

57. XII. 27

AUTOGRAFA: rašyta mėlynu rašalu ant smulkiai languoto sąsiuvinio lapo su paraštę žyminčia raudona linija kairėje; lenkimo į dvi dalis žymės, papildoma lenkimo linija kairiajame krašte, greičiausiai siekiant pritaikyti formatą prie voko; l. [1r], [1v] be įrašų; lokalizuojama pagal tuolaikę gyvenamąją vietą.

7. Janina Degutytė Teresei Ramanauskaitei-Bukauskienei, [Nemenčinė], 1958-01-20

Būk pagarbinta, Direktore!

Guliu sau ir geriu po 13 miltelių, 6 tabletes ir 9 taureles į dieną. Aš juos stebinu savo užsispyrusiu organizmu, nesiduodančiu gydymui ir „knygų krūva“⁸⁶ ant spintelės, o jie visi mane – giliu išmanymu medicinoje... Jei aš kada nors atsikelsiu ir bent vienų metų bėgyje nesugrįšiu į šį garbingą pastatą, tada aš dar kartą – galutinai – nustebsiu... Bet abejoju, kad šitai įvyktų. Nebent mano pačios asmenybei įsikišus...

Atradau kelis perrašytus eil. ir siunčiu Tau – naujo, t. y. spec. kepimo paragauti. // [1v] Ne per daug jau jis suspecialintas, nebijok. Aš sakau, ką noriu pasakyt, o kaip kas supranta – tai jo reikalas. Manęs taip pigiai nenupirks, tuo labiau, kad viena koja stoviu užu slenkščio... „Laimė“^{xxvi} parašytas 3 dienos iki prigulimo⁸⁷. Tvirtinu paskut. eilutes... Į klausimą „как самочувствие?“⁸⁸ atsakau – „хорошо“⁸⁹. Su daktare patikrinimo⁹⁰ metu visada pasikeičiam šypsenom ir juokais... „Taigi, švenčiu...“^{xxvi} И жизнь хороша и жить хорошо⁹¹. Iš tiesų ne taip jau bloga. Būna gyvenime dar blogiau. Tik gaila, kad mažumytį nusilpau – skaityt ilgiau negaliu. O knygos guli šalia nuostabios...

Tebūnie pagarbinta Direktorių šeima!

N.

58. I. 20 O už nerašymą nepykstu – baisiai juk neįdomu su ligoniais vazotis...

AUTOGRAFA: rašyta mėlynu rašalu ant nuo didesnio popieriaus lapo atplėšto liniuoto lapo, dešinysis ir apatinis kraštai su plėšimo žymėmis; lenkimo į dvi dalis žymės, kairysis kraštas smarkiai nusidėvėjęs, su smulkiais įplyšimais; l. [1r–1v]; lokalizuojama pagal laiško turinį – laiško rašymo metu Degutytė gulėjo ligoninėje Nemenčinėje.

8. Janina Degutytė Teresei Ramanauskaitei-Bukauskienei, [Nemenčinė], 1958-02-08

58. II. 8

Būk pagarbinta, Ramanauskaite,

atleidžiu Tau visas nuodėmes... O kaip jau man įgriso ta ligoninė! O kaip jau noris pamatyt Tave!.. Už Romą [?] aš spjau nu į akis visiems fakulteto ir Akad. vadovams.

Ak, tu pone dieve, ir ką gi Tau rašyti... Klausiu, ką aš numatau dėl darbo mokykloje toliau?.. Duosiu Tau⁹² faktelių... Nevadinsiu medic. terminais, nes Tu juk, vargšė, nesu-sivoksi^{xxviii}. Klausyk taip: guliu – lyg ir pussveikė. Atsiguliu ant šono (dešinio, apie kairį

⁸⁶ *trans*

⁸⁷ *ins r*

⁸⁸ *rus* = kaip jaučiatės

⁸⁹ *rus* = gerai

⁹⁰ *cor pa*

⁹¹ *rus* = ir gyvenimas geras, ir gyventi gera

⁹² *cor pro min*

nėra šnekos) – dundėjimas, atsisėdu⁹³, pasivartau – vėl tas pats; galų gale daktarai⁹⁴, klausdami širdį, sugeba atspėti mintis – minorines ar mažorines... Klausosi klausosi – ir linguoja galvą: „Опять о чем-то подумали“⁹⁵... Kalta esmi... подумала⁹⁶... Na, o juk darbas mokykloj – tai ne tik bus „подумала“... Vyr. gyd. pareiškė, kad pasveikus geriausia būtų nedirbti mokykloj, nes... kartosis vėl, tik dabar tokių ilgų pertraukų nuo vieno⁹⁷ susirgimo (pameni II-am kurse pavasary ir po to vasarą tęsėsi) iki kito nebus. Viskas eis mikliau, kada jau yra I laipsnio nepakankamumas – atseit, tinimai įvairūs... Veidas ir dabar pabrinkęs. Temper. nesiryžta išsilaikyti normoj. Motina po 10 sykių savaitėj važiuoja // [Iv] į Vilnių vaistų (žinai, kad ligoninėse nė velnio nėr) – ir kasdien gydytojai man⁹⁸ tenka atsakyt: „Все попрежнему...“⁹⁹ Jei kartais pasveikčiau iki kokio geg.–birž., tai nežinau, ką daryčiau – ar imčiau¹⁰⁰ visą krūvį ir po mėnesio gulčiau vėl, ar imčiau 5 pamokas ir nustipčiau badu. Atleisk už mano išsireiškimus, bet man viskas iki tiek įsišlykštėjo, kad spjaudytis noris ir visus velniop pasiūsti.

E[ugenijus] M[atuzevičius] rašo vis. Tau rašiau? Iki geg. atsiūsti „Pergalei“, iki rugs.– spalio paruošti rinkinį... Įdomu tik, iš ko tą rinkinį surinksi... Jokių ciklų nei apie Lenina, nei apie partiją, nei apie komunarus... Ir kaip jis man siūlo? Kas gi spausdins šitokius?

Buvo tokie malonūs, kad kvietė atvykti II. 8 d. [i] pokalbį¹⁰¹ R. S-goj („Lit[eraturą] ir m[eną]“ skaitai?). Kalbėkitės į sveikata.

Brangioji! Atleisk už rašyseną. Tu, turbūt, nieko neišskaitai¹⁰², nes net siaubas ima, pasižiūrėjus į tas mano raideles...

Živilė^{xxvix} atsiuntė amer. vaistų. Leidžia jau. Tik 6 amp.[.] kiek jos padės – nežinau. Dar kitų telegrafu užsakė iš Brazilijos (ten jos teta) – normaliai per 3–4 savaites ateina. O nuo paties reumato nieks nežino, ko reikia. Vanda, vargšė, po Kauną medžioja, ko negaunu Vilniuj. Visi¹⁰³ dirba – tik nežinia, kokie rezultatai.

Ak, Terute, aš šiandien labai įširdus, už tai laiškas toks... Laukiu, kada Tu „Pobieda“ atvažiuosi pas mane. Tai būtų išmintinga! Sveikinu visą šeimyną. Ir nuo mamos.

N.

AUTOGRAFIKAS: rašyta mėlynu rašalu ant liniuoto popieriaus lapo; lenkimo į keturias dalis žymės, dešinysis kraštas nelygiai atplėštas; visame lape lamdomosi žymės; l. [I–Iv]; lokalizuojama pagal laiško turinį – rašoma iš ligoninės Nemenčinėje.

⁹³ p si del dėj

⁹⁴ cor fl

⁹⁵ rus = vėl apie kažką pagalvojote

⁹⁶ rus = pagalvojau

⁹⁷ del fl s

⁹⁸ ins sup

⁹⁹ rus = viskas taip pat

¹⁰⁰ cor ė pro t

¹⁰¹ fl cor pro y

¹⁰² cor fl vid pro ei

¹⁰³ cor V

9. Janina Degutytė Teresei Ramanauskaitei-Bukauskienei, [Nemenčinė], [1958-04]

Terute,

Gavau Tavo karakuliukus ir pakraunu mažumytį jeroglifų.

Ačiū už „gerą vėją tolimose kelionėse“, į kurias nieks manęs nesiruošia išleisti. Mano palatos gydytojas kone nusigando, išgirdęs tokius norus... Aš jam dėsciau, kad noriu pa-matyti Jaltą, ir jis buvo apstulbintas nuo mano lengvabūdiškumo¹⁰⁴. Pasirodo, kad anos didžiosios¹⁰⁵ psichologės – bibliotekininkės buvo šiek tiek ir teisios...

E. Mat[uzevičius] parašė iš Dubultų (Rygos paj., Kūr. namai) laišką su nu- // [1v] rodymais, tikėjimu ir prognoze, kad man buvo gėda ir skaityti (iš didelio mano kuklumo). Bet tuo blogiau man. Aš dabar drebu dėl kiekvieno žodžio, dėl kiekvienos eilutės. Liečiau Stasei Riškų^{xxx} (žinai ją? Ji dabar aspirantūroj. Abi su Jule^{xxxi} jos mane nuolat lanko ir vykdo visus mano įpareigojimus, taipogi rūpinasi mano gyvybės palaikymu. Ir jaučiu, kad jei ilgiau dar pagulėsiu, tai abidvi subankrutuos galutinai. Turbūt, reiks kilti.) Tai toks ekskursas. Pradedu iš naujo. Stasei liečiau kritikuoti negailestingai, žinai, ji vė-soko temperamento ir žymia dalimi // [2r] vadovaujasi protu. Vienas eil. mudviem buvo kažkoks abejotinas, ji parodė Lukšienei. Ir atėjo paraudusi, įkaitusi – sakė: „daugiau nė žodžio neišgirsi kritinės pastabos¹⁰⁶, jeigu Lukšienė...“ ir t. t. Beje, Lukš. buvo sujaudinta, kaip kartais galima praeiti pro žmogų ir nesuvokti jo... Taigi kritiko netekau. Kviečiaus vasarai Vandą, nes Tu gi, vargšė, užimta. O aš viena tai iki tiek 「darysiu atranką」¹⁰⁷, kad liks koks 10, o tiek tai jau neleisiu tikrai. Šitokiam amžiuje ± kelios štukos!

O dėl jokio mano padėjimo¹⁰⁸ Tu, Brangioji, nesijaudink. // [2v] Juk aš gavau 800¹⁰⁹ iš Raš. s-gos „kūryb. laikotarpiui, ruošiant rinkinį“¹¹⁰. Be to, tos mano lankytojos sube-protėjusios¹¹¹ iš kilnumo. Živilė ir Birutė Nenėnaitė (bibl-kė mūsų kurso, žinai mudviejų santykius?) siunčia amer. vaistus^{xxxiii}. O maitina šitoj lignoninėj kaip kurorte: pienas, kefyras, šviežių obuolių kompotas, vištiena, kiaušiniai... Tikrai man nieko netrūksta. Tu būk ramutė.

「O dabar dar pasiklausk.」¹¹²

「Gaunu iš skaitytojų laiškus. Ir jau tris iš tokios¹¹³ rūšies vietovių, kur buvo V.^{xxxii} Stasė net įsibaimino: kaip man reiks išstovėt ant dviejų pjedestalų?.. „Кабы чего не вышло“...」^{114xxxiv}

Rašyk. Linkėjimai visiems. Dėkinga už „Goją“. Mama sveikina Jūsų šeimyną.
Sveikinu Tave! Gal jau?..

N.

¹⁰⁴ cor b

¹⁰⁵ ins sup

¹⁰⁶ del “

¹⁰⁷ ins sup exc kad rinksiu

¹⁰⁸ del,

¹⁰⁹ orig vid ex err iš

¹¹⁰ del)

¹¹¹ cor s

¹¹² dist

¹¹³ cor pro tų, del vietov

¹¹⁴ rus = „[T]iktai kad ko nors neišeitų“ (vertimas iš apsakymo „Žmogus futliare“, vert. Eduardas Viskanta)

AUTOGRAFAŠ: rašyta mėlynu rašalu ant dviejų nedidelio formato, veikiausiai iš bloknoto išplėštų popieriaus lapų dantyta viršutine linija; lenkimo į dvi dalis žymės; l. [1r–2v]; autorinė numeracija l. [2r] viršuje centre: „-2-“; l. [1r] dešiniajame viršutiniame kampe kita ranka pieštuku datuota: „59.“ Datuojama pagal panašaus turinio laišką, rašytą Vandai Lopaitytei 1958-04-10, ir pagal Eugenijaus Matuzevičiaus laišką, rašytą iš laiške minimų Dubultų „Jaunimo gretų“ redakcijai 1958-04-09; lokalizuojama pagal laiško turinį.

10. Janina Degutytė Teresei Ramanauskaitėi-Bukauskienei, [Vilnius], 1958-08-07

Sveika, Karaliene!

Rašo Tau vargšė vergė – raizgo jeroglifus, sugrįžusi iš Kauno... Po išvykos į Pažaislį, po¹¹⁵ plaukiojimo Nemunu, Jesia, po Čiurlionio galerijos aplankymo... Ir dar po eilės komiškų dalykų – susitikimo su be galo interesingais žmonėmis – poetais, dailininkais, muzikais ir aktoriais (viename asmenyje!), kurie staiga didžiai panoro tapti „kylančios žvaigždės“ – Degutytės vyrais. (Prisipažink, Tu šitokio sakinio galo nesitikėjai?..) Buvau apdovanota jų kūriniais ir visokeriopais šypsniais, užuominom, reikšmingais rankų paspaudimais... Buvau nešama (!kva- // [1v] tok!) į Jesios kalnus (aš spardžiaus ir mušiaus, o Vanda jau buvo viršūnė ir kvatojo, šaukdama „Valio!“). Beje, kad Tu nemanytum, jog aš tik iš meilumo buvau nešama, paaiškinsiu Tau, jog mano širdis patobulėjo iki tiek, jog jau sustot pasilsėti reikia kas 4–5-tą laiptelį (lipant laiptais), o prieš pora mėnesių – kas¹¹⁶ 2–3-čią. Taigi Pajesio¹¹⁷ šlaitai – tai man Elbrusas buvo. Tokiais ir panašiais būdais man buvo rodomas meilumas ir rūpestingumas. Kai aš prisimenu, tai ima juokas – iki dieglių¹¹⁸ šonuose, ne tik iki ašarų. Beje, mačiausi su jų meilužem (pa- // [2r] mestom dėl manęs!), po ko liečiau Vandai (ji truputį bendrauja su jom) nuraminti jų kenčiančias sielas, nes veidai ir judesiai, ir visa elgsena rodė tokias aukas ir sopulius, kad man tikrai – nebe juokais – pagailo jų.

Na, baigsiu šitą feljetoną. Tera, jei Tu rugpjūty ir tuoj pat! – pas mane neatvažiuoji, tai aš žuvus. Nežinau, ką daryt su savo popierėliais¹¹⁹, primargintais eilutėm jeroglifų... Gelbėk! SOS! O Karaliene!!!

Nuo rugp. 11 d. einu į darbą – į grož. leidyklą. Gyvensiu kol kas pas Stasę bendrabuty – Čiurlionio 27 kamb. 69. Kol kas nors su- // [2v] ras man butą.¹²⁰

Laukiu Tavęs iki beprotybės.

Nors Tavo vyras, turbūt, neleis susidėt su tokia drauge kaip aš, bet Tu jam^{xxxv} nesakyk nieko.

Tai tiek. Laukiu!!!

N.

58. VIII. 7

AUTOGRAFAŠ: rašyta mėlynu rašalu ant į dvilapį sulenkto kietesnio popieriaus lapo; lenkimo į dvi dalis žymės; l. [1r–2v]; lokalizuojama pagal tuoliaikę gyvenamąją vietą.

¹¹⁵ cor p

¹¹⁶ cor k

¹¹⁷ cor P pro min

¹¹⁸ cor d

¹¹⁹ cor ėl

¹²⁰ ins sup

11. Janina Degutytė Teresei Ramanauskaitėi-Bukauskienei, [Vilnius], 1958-08-22

58. VIII. 22

Būk pasveikinta ir pagarbinta!

Antroji darbo dienos pusė man visiškai nedarbinga. Taip jau yra. Algą tegu moka. Vis – sėdžiu. Ir tai¹²¹ jau darbas. Taigi rašau laišką.

Truputį atleidžiu, bet visai atleisiu tada, kai atvažiuosi. Taip ir žinok. Kitaip – nér atleidimo!

Baigiu rašyt recenziją apie Vaičiūnaite. Gražūs nauji įvaizdžiai, gyvi vaizdai, savitas stilius, simpatinga, malonu – ir lėkštoka, ir kameriškumo antspaudas. Žmogus mažesnis už talentą. Štai kur tragedija. Gal gavus perskaityt viską jos ir ją pačią pamačius – atrodytų kitaip. Dievai žino.^{xxxvi}

O laišką Tau parašiau! Nors pykau, bet parašiau. Štai kur kilnumas.

Kaip Rūtytė nabagė, smarkiai sublogo po¹²² vergystės laikotarpio? Labai manimi skundėsi?^{xxxvii}

Nieko nerašau. Laukiu atvažiuojant. Atsivežk visą savo svarbiausią turtą. Nors aš neredaguosiu¹²³ (per prasta esmi), bet jau skaitysiu tai pirma, na, nors antra.

Laukiu. Neatvažiuoji – žinok, skiriamės.

N.

P. S. Su Bronium susitvarkysiu, nebijok^{xxxviii}. Beje, neparąšei, ar daug man mokėsi už jo ʽglobą, butą ir t. t.!!! Gal aš nesutiksiu – mažai duosi!¹²⁴

AUTOGRAFAŠ: rašyta mėlynu rašalu ant gelsvo prasto popieriaus lapo; lenkimo į keturias dalis žymės; dešinysis kraštas apsilamdęs, su įplyšimais; l. [1r], [1v] be įrašų; dešiniame viršutiniame kampe po data kita ranka pieštuku parašyta: „Teresei“; lokalizuojama pagal tuoliaikę gyvenamąją vietą.

12. Janina Degutytė Teresei Ramanauskaitėi-Bukauskienei, [Vilnius], 1958-09-08

Terute miela,

Gavau šiandien Tavo laišką ir tuoj pat atrašiau. Ryt išvažiuoju į Jaltą. 11 d. būsiu ten. Parvažiauvus lauksiu Tavęs. Jei neatvažiuosi¹²⁵ tai tada pasikalbėsime! Taip ir žinok! O dabar atleidžiu.

Sveikata nieko. Kol geriu visokius velnius. Bet kadangi išgudrėjau – geriu be pertraukos, tai nieko – atseit, gerai. O iki tos būsenos, kai pėsčia iš Mikitų į Vilkiškius atitraukdavau – tai reikia manyti – pora metų (geriausiu – stebuklingu! – atveju), o normaliai kalbant, nepagražinant – turbūt, niek- // [1v] ad^{xxxix}. Na, bet gal neteks pėsčiai vaikščioti, aš – važinėsiu, tapusi didžia, kol manęs nenumes nuo sosto. Kada nors ir kas nors.

¹²¹ *cor vid pro dar*

¹²² *cor pro nuo*

¹²³ *cor sec e*

¹²⁴ *in mg sin*

¹²⁵ *orig vid ex err fl iu, cor uosiu vid pro avus*

Buvau nunešus M[atuzevi]čiui savo „Žemei ir saulei“. Pavad. pagyrė. Ir tai gerai. Na, aplamai, galima spausdinti ir tokį rinkinį, bet geriau atrinkti dar, kad liktų „viena esencija“... Liepė tų netaisyti, atseit, visi geri, o parašyti naujų tenai – Jaltoj. Daviau apie 90. Tai tokie reikalai. Iš tos pusės^{x1}.

Darbas¹²⁶ – nieko. Neapkrauna. Didžiai malonūs¹²⁷.

Kaip butas? Geras? Man svarbiausia, aišku, ar priimsi kada mane?!

Na, o apie Tavo mo- // [2r] kyklą įsivaizduoju per daug gerai. Nebuvo man nuostabesnių¹²⁸ laikų, kai¹²⁹ mudvi kvatodavom kažkada...

Motina baigė. Keli atsiprašinėjimai, rankų, kojų bučiavimai, ašaros, priesaikos ir t. t. ir t. t. ir taip toliau...

Ką daugiau gi Tau parašyti?

Viskas – „ir taip toliau...“

Rašyk. Labai lauksiu. Adresą duodu:

Ялта, ул. Кирова дом 9

Дом творчества¹³⁰

58. IX. 8

Nina

AUTOGRAFAS: rašyta mėlynu rašalu ant liniuoto popieriaus dvilapio; lenkimo į dvi dalis žymės; l. [1r–2r], [2v] be įrašų. Lokalizuojama pagal laiško turinį ir tuolaikę gyvenamąją vietą.

13. Janina Degutytė Teresei Ramanauskaitėi-Bukauskienei, [Vilnius], 1958-10-16

Terute,

Tavo laiškas neperskaitytas guli kambary, kurio orderį ir raktus aš turiu, tik, deja, niekaip negaliu patekti į jį – žydai neįsileidžia... mat, bendram bute su jais skirta man gyventi. O jie klojo 5 tūkstančius senam gyventojui ir kt., kad atiduotų tik raktus. Žodžiu, reikalas juk aiškus ir Tau. Bus milicijos, teismai, o aš vis prisiglaudus tupėsiu pas Stasę bendrabuty.

Noriu viską mesti – visas malones – ir užlįsti į kokį užkampį, sėdėt su 5-iom pamokom – per porą šimtų km nuo Vilniaus. Įsišlykštėjo!!! Šiandien Raš. S-goj A. Bernoto^{xli} rinkinio svarstymas (esmi pakviesta), o 24–25 jaun. Rašyt. seminaras. Niekur neisiu. Tepasisiunta. Ir rinkinio savo niekam neduosiu. Velniop. Tik kur surasti kokią Lietuvos¹³¹ kertelę, kad mane priimtų.

Girdėjau, kad žadi atvažiuoti į Vilnių. Mikliai. Laukiu. O tai nesulauksi, t. y. neberasi, manęs čia.

¹²⁶ cor ar

¹²⁷ p del K

¹²⁸ cor esnių pro iau

¹²⁹ del d, ins sup i

¹³⁰ rus = Jalta, Kirovo g-vė namas 9 / Kūrybos namai

¹³¹ ins sup

Parvažiavus iš Jaltos – gulėjau. Dabar Julė mane kolioja, liepia gulėt, siūlo // [1v] ir į ligoninę, bet aš lakstau kaip penkiolikmetė. Arba lakstau – arba guliu. Kitokie atvejai – reti. Tera, skaitausi – dirbu: išsėdžiu leidykloje 8 val. Ačiū dievui, vedėjas dabar Maldonis, tai darbu neapkrauna.

Laukiu

N.

58. X. 16

AUTOGRAFA: rašyta mėlynu rašalu ant balto labai plono permatomo popieriaus lapo, per kurį persigeria rašalas; lenkimo į keturias dalis žymės; l. [1r–1v]; visi lapo kraštai susilamde, su daugybe įplyšimų; kairysis viršutinis kampas nuplyšęs; visame lape lamdymosi žymės; lokalizuojama pagal laiško turinį ir tuolaikę gyvenamąją vietą.

14. Janina Degutytė Teresei Ramanauskaitei-Bukauskienei, [Vilnius], 1958-10-29

Terute,

nieko nepasakoju, nes nėr žodžių. Atvažiuok, viską sudėstysiu. Gyvenu kol kas Raš. S-gos namuose viename¹³² kambarėly (su motina). Kaip mane rasti? Priek Raš. S-gą, po didžiųjų durų bus vartai į kiemą. Dešinėje – atdaros durys, matysi laiptus. Lipk jais iki galo – III a. bus 4 durys: „Direktorius“ (Litfondo), „Buhalterija“, „32–36“ – ten ir eik. Bus besiraitantis¹³³ koridoriukas be galo – aš (34) kambarių^{xlii}.

O rašyk man į leidyklą.

Kada atvažiuosi – pranešk laišku ar telegrama (nes aš dar imsiu ir išvažiuosiu – tai bus numeris!)

Labai laikiu.

Aplamai, neišsigąsk. Nieko blogo. Iš viršaus atrodo, kad sekasi...

N.

58. X. 29

AUTOGRAFA: rašyta mėlynu rašalu ant gelsvo popieriaus lapo; lenkimo į keturias dalis žymės; l. [1r]; [1v] be įrašų; kairysis ir apatinis kraštai apsilamde, su smulkiais įplyšimais; lokalizuojama pagal laiško turinį ir tuolaikę gyvenamąją vietą.

15. Janina Degutytė Teresei Ramanauskaitei-Bukauskienei, [Vilnius], 1958-12-19

Labas, Terute!

Pranešu eilę naujienų:

1. Vakar priėmė į Raš. S-gos narius.

¹³² cor v

¹³³ ins sup

2. Šiandien gavau orderį į atsk.¹³⁴ butą, Antakalny, naujam name, iš 1 kamb. ir virtuvės su visais patogumais. XII. 26 priėmimas (namo); jei priims, tai iki Nauj. m. gal įsikursiu.
3. Nuo 13 d. guliu... Ačiū dievui, yra Rūtos vaistai ir // [1v] Taydos^{xliii} – tai gulėjimo¹³⁵ terminas gal sumažės.

Jeigu nepatingėsi atvykti pas ligonį – lauksiu.

Bučiuoju. Sveikinu abudu su Naujais m. – iš anksto.

Nina

58. XII. 19 // [2r]

Jei nerasi manęs čia, tai ieškok Antak., Smėlių g-vė Korpusas 16 butas 20 I a. (namo nr. nėra).

AUTOGRAFA: rašyta mėlynu rašalu ant stačiakampio formato laiškų popieriaus, kurio kraštai apvesti mėlyna spalva, popierius nelygiai sulenktas į nedidelio formato dvilapį; lenkimo į dvi dalis žymės; l. [1r–2r]; l. [2v] be įrašų. VOKAS: nedidelio formato vokas, pritaikytas laiškuvi rašyti panaudotam laiškų popieriui; antroji voko pusė apvesta mėlynai; pašto ženklas iškirptas; adresuota l. [1r]: Panevėžys / Liaudies 53–2 / T. Bukauskienei, atgalinio adreso nėra; antspaudai l. [1r]: išsiuntimo antspaudas: VILNIUS / ВИЛЬНИУС, 20 12 58, gavimo l. [1v]: PANEVĖŽYS / ПАНЕВЕЖ[ИС], 22 12 58; lokalizuojama pagal antspaudą ant voko ir laiško turinį.

16. Janina Degutytė Teresei Ramanauskaitė-Bukauskienei, [Vilnius], 1959-03-18

Terute,

Gavau Tavo laišką. Gal – atvažiuk. Galvojau, kad grįžus atsikelsiu, o dabar tebeguliu ir vis tiek nieko nepadarysiu. Atvažiuk, labai lauksiu.

Guliu savo naujamam bute... Dideli langai. Visą dieną saulė saulė... Niekad jos tiek nemačiau. Ir – beprotiškai tamsu. Kaip rūsy. Aklinam.

Atvažiuk. Atsivežk.

N.

59. III. 18 P. S. Sėsk į troleibusą, skaičiuok nuo [L]iet.¹³⁶ dram. teatro VI-tą sustojimą, rodos, ten kur naujoji ligoninė. Namas su žaliais balkonais – tik vienas toks. Rašyk irgi čia.

AUTOGRAFA: rašyta mėlynu rašalu ant gelsvo prasto popieriaus lapo; lenkimo į keturias dalis žymės; l. [1r]; [1v] be įrašų; kairysis kraštas smarkiai apsildmęs, su smulkiais įplyšimais; lokalizuojama pagal laiško turinį, kuriame tiksliai įvardijama buvimo vieta.

¹³⁴ cor

¹³⁵ cor fl pro as

¹³⁶ orig min

17. Janina Degutytė Teresei Ramanauskaitei-Bukauskienei ir Rūtai Hakaitei, [Vilnius], 1959-06-15

Terute,

apturėjau tokį¹³⁷ gaudą, kad Rūta pas Tave, tai ir rašau abiem. Aš namie. Tiria ir tiria. Pone dieve!¹³⁸ Padarė dabar kraujo¹³⁹ tyrimą, po kurio turėjo eiti eilė kitų – ir net chirurginio pobūdžio. Vienok šitam prakeiktam mano kraujuj iškilo neaiškumas. Dabar 5 d. sprogstu stipriausiais antibiotikais, idant būtų išaiškintas¹⁴⁰ tas kraujas. Po to pjaus gyslas, kiš¹⁴¹ vamzdžius į širdį ir žiūrės, kas ten per velniava. Kitų žodžių šitam reikalui aprašyti nesurandu. Atsiprašau, Terute, Tamstos švelnumą. O jei dar atrodysiu įtartina, tai čia bijos ir į širdį žiūrėt, mažu kur siųs, nes Vilniuj tokių fokusų dar nedarė – būčiau pirma.

Tapo pranešta, kad „Ugn. lašus“ verčia į rusų kalba viena ger. vertėjų – Zuzana Mar^{xliv} (ar pan.). Čia, turbūt, Miežel[aičio] pastangomis. Aš dabar redaguuju jo rinktinę „Žvaigždžių papėdė“, tiksliau „redaguuju“, nes ką [gali] daryti prastas redaktorius su geru poetu.

Rūtyte, jeigu važiuoji į Rygą, dėl dievo meilės pirk basanoškes gražias išeigines – pilkas, juodas ar baltas – 37 nr. ant pusaukščių ar žemų kulnų. Juk neturiu! Tavo manymu, man tai negėda apiplyšusiai vaikščiout? Jei rastum prie jų dar pilką ar baltą rankinuką (kokios spalvos pirtum basanoškes) dailų ne per didelį, tai būtum stebuklinga. Dėl pinigų, // [Iv] tuoj siunčiu, kur reikia, arba gal Tera gauti gali, iš kur nutvėrus, aš tuoj jai pasiųščiau. Žodžiu, pasikonsultuokit ir sumislykit, tik be basan. nesirodyk!!!

Jokios Palangos akyse nemačiau – nė nesapnuoju. Manai, Bronė^{xlv} neturi kt. darbų ir kt. malonumų, tik su manim į Palangas važinėti. Dirba. Be to, persipjovė pirštą ganėtinai, negali išvažiuoti su motorol[eriu] tepti nieko, marinuojasi čia. Be to, kiekvienas turi savo draugų, su pašaliniais ne visada lieka laiko užsiiminėti.

Tornau^{xlvi} įrašė į 1960 m. planą mano neparašytą rinkinį... Žmogus su perspektyva. Tik... kad tas rinkinys dar anam pasauly...

Terute, norisi lėkti ir galvą trenkti į sieną. Praneša man visokias šitokias naujienas, draugiškos dūšios šypsosi, laukdamos to paties iš manęs, o aš sukreivinu vieną lūpą – joks džiaugsmas neima! Turbūt, atrofavosi dalis jausmų. Viskas atrodo beprasmiška, vaikiška, kaip žaidimas, ir tiek. Ir kas čia bus toliau.

Jei dabar judvi viską įskaitysit, tai būsit tobulos.

Sveikinu Tavo šaunuolius – Tu kaip nors jiems pranešk...^{xlvii}

Ate!

Nina

59. VI. 15

AUTOGRAFAŠ: rašyta mėlynu rašalu ant kiek storesnio popieriaus lapo; lenkimo į keturias dalis žymės; l. [I–IV]; lokalizuojama pagal tuolaikę gyvenamąją vietą.

¹³⁷ cor o

¹³⁸ cor fl

¹³⁹ ins sup

¹⁴⁰ cor iš

¹⁴¹ a del ir l

18. Janina Degutytė Teresei Ramanauskaitė-Bukauskienei, [Vilnius], [1959 XII]

Terute!

Baisiai Tavęs pasiilgau. Tu manęs tai, žinoma, ne – neturi laiko. Ką gi Tau parašyt apie mano kelionę į Maskvą bei jos rezultatus?

Veni, vidi, „vici“¹⁴².

Jeigu Tu manai, kad aš pagydoma ar numarinama, tai Tu klysti. Jeigu Tu manai, kad pasauliniai institutai gali su manim elgtis kaip su žaisliuku bei mane apgaudinėti, – Tu taip pat klysti. Nusičiaudėjau į visus profesorius, įsiutau – ir parvažiavau. Įniršimas jau iš paviršiaus atslūgo. Bet joks velnias į jokių institutus manęs nepaguldys.^{xlviii}

Sveikinu su šventėm – // [1v] kalėdokite linksmai bei mano vargšę dūšią prisiminkite. Aš gulėsiu laiminga ir skaitysiu, turbūt, apie Čiurlionį. O didžiųjų švenčių dienom būsiu po septyniais užraktais, idant niekas neateitų reikšti užuojautos bei pasigailėjimo. Pasigailėjimas, galbūt, malonus daiktas (kai¹⁴³ kurioms ypatoms, kurios nieko daugiau neturi ko duoti) duoti, bet ne imti. Už jį – aš galiu geriausio žmogaus neapkęsti. Toks aš jau piktas padaras.

Ate!

Laukiu, kada mane pakviesi. Aš nakvosiu viešbuty, tik pasiilgau Tavęs ir Tavo nuostabių sutvėrimukų

Nina

Ligoninė (Maskvoje), buvo pas mane Suzana Mar – „Ugn. laš.“ vertėja. Vertimai nuostabūs. Ji taipogi nuostabi – entuziastė, baisiai moka žavėtis, šaukė¹⁴⁴ iš laimės, kad aš ne tokia „kaip nuotraukoj“, o „22-ух летия девочка“¹⁴⁵, spaudė man rankas ir bėrė komplimentus... Tuoj atiduos į spaudą. O čia naujo niekas „neleidžia. Nėr I skyr... impresionizmas, bei kt. nuodėmės. Turbūt baigėsi mano „karjera“. Ačiū dievui, kad man nuo to neliūdna ir kad aš niekad tuo savo rašymu¹⁴⁶ netikėjau.¹⁴⁷ „Sveikink Julę!“¹⁴⁸

AUTOGRAFA: rašyta mėlynu rašalu ant kiek storesnio popieriaus lapo; lenkimo į keturias dalis žymės; l. [1r–1v]; l. [1r] dešiniajame viršutiniame kampe pieštuku kita ranka: „1960“, l. [1v] apačioje prie žodžio „Ate“ pieštuku kita ranka: „1960. XII“; laiškas datuojamas pagal turinį; pagal kitus biografinius duomenis gydytis į Maskvą Degutytė vyko 1959 m. lapkritį, knygos vertimas į rusų kalbą šią datą patvirtina, minimos šventės leidžia identifikuoti mėnesį; lokalizuojama pagal tuolaikę gyvenamąją vietą.

¹⁴² lot = atėjau, pamačiau, nugalėjau

¹⁴³ cor k

¹⁴⁴ a del ill 3 lit

¹⁴⁵ rus = Dvidešimt dvejų metų mergaitė

¹⁴⁶ cor raš

¹⁴⁷ phr in mg sin et in sup fol

¹⁴⁸ add in fol 1r in mg sin

**19. Janina Degutytė Teresei Ramanauskaitė-Bukauskienei,
[Vilnius], 1960-01-24**

Terute,

Jokio žodelio nesulaukiu iš Tavęs. Bronės parodos katalogą gavai^{xlix}? Ji dar vieno dalyko Tavęs prašo: sužinok, ar propagandos skyr. vedėjas (partijos kom-*te* ar kur, nebesusigaudau) yra Kuzma, ar ne. Ir parašyk man tuojau, gerai?

Kaip gyveni?

Kaip Rūta. Tyli, kaip biesukas.

Pas mane nieko naujo.

S. Mar prašo nuotraukos, tai, atrodo¹⁴⁹, leis, tik, turbūt, pinigų nemokės, nes jokios sutarties neatsiunčia. Kaip tokiai D-*tei* tai užteks ir garbės, kam tie pinigai¹⁵⁰.

Ate!

Bučiuoju

Nina

60. I. 24

AUTOGRAFA: rašyta mėlynu rašalu ant kiek storesnio popieriaus lapo; lenkimo į keturias dalis žymės; l. [1r], [1v] be įrašų; lokalizuojama pagal tuolaikę gyvenamąją vietą.

**20. Janina Degutytė Teresei Ramanauskaitė-Bukauskienei,
Vilnius, 1960-02-07**

Vilnius, 1960. II. 7

Teruže,

Sakai, aš užmarši pasidariau... Ne. Arba – visada mano atmintis buvo¹⁵¹ netobula. Neatvažiauvau – pratūnojau viena tamsiam kambary... Ir elektros šviesa kenkė... Viena – kaip visada per šventes bei šeštadienius–sekmadienius, kada visi nori būti su artimais draugais. O aš tokių neturiu. Turiu tik globėjų, nešančių pieną ir varškę, perkančių¹⁵² šliures, vaistus, bendraujančių–tarpininkaujančių¹⁵³ su mano skalbėjom bei daktarais. Aš čia nepriekaištauju likimui, matyt, esmi perprasta į draugus, o gal per daug noriu.

Su motina vėl skandalai... Nepriregistruoja ten, per mažas plotas. Parašė man laišką su dejavimais – priminė esanti¹⁵⁴ vargšė, kenčianti motina... tik gaila, kad aš dar gražesnių kadaise laiškų iš jos skaitydavau ir kartais gražesnių žodžių girdėdavau, bet nuo to niekas nepasikeitė... nuo to meilės man nepadaugėjo, o pagiežos nesumažėjo... Prisiminė, kad motina, o 25 metus buvo pamiršusi... // [1v] Per mane ji kenčianti, per mane ji gausianti vėžį ir mirsianti. O iki kiek ji mane ištasė, kad aš šitiek guliu – ir operacija prieš akis, ir

¹⁴⁹ *del fl s*

¹⁵⁰ *cor fl*

¹⁵¹ *cor bu*

¹⁵² *cor fl pro ius*

¹⁵³ *cor ta*

¹⁵⁴ *a del kad, cor es pro ji*

visas gyvenimas velniop nuėjęs, (¹⁵⁵gal ir nenuėjęs, gal jo niekad ir nebuvo... Negi šitą košmarą galima pavadinti gyvenimu?) – apie tai nė¹⁵⁶ užuominos. Ji – tobula kenčianti motina, o aš – piktadarys.

Parašiau Vandai dėl kambario jai. Jeigu nieko nebus, atiduosiu tą butą ir važiuosiu pas Rūtą. Nieko daugiau nelieka.

Noriu operacijos – ir bijau. Bijau ne mirties. Ir ne blogesnio stovio – šitai visada galima nutraukti. Bet svetimų žmonių globos. Po operacijos juk jos reiks... O šita globa – pareiga ligonei, kurią geri žmonės sau užsideda ir velka (ir matai juos velkančius!) – yra sunkesnė už penkias mirtis. Kai kuriuos, vaizduojančius į akis ir už akių, didelius pasiaukotojus ir kentėtojus, pasiunčiau velniop. Aš ne Molochas.¹⁵⁷ Aukų nepriimu.

Su Maskva sutartį jau pasirašiau. Leidžia. „Капли огня“¹⁵⁸. Bet, matyt, viskas per vėlai ar viskas per maža – t. y. ne tai, ko reikia – mano mastais. Nes „didžiosios optimistės“ niekas nedžiugina. Viskas atrodo butaforija. O kas tikra? O tikra tik tai, kad skauda. Ir skaudės.

Ate, Terute!

Bučiuoju

Nina

AUTOGRAFA: rašyta mėlynu rašalu ant balto popieriaus lapo; lenkimo į keturias dalis žymės; l. [1r–1v].

21. Janina Degutytė Teresei Ramanauskaitėi-Bukauskienei, [Vilnius], 1960-04-25

Terute,

Tai vėl išvyksti...

O aš šią savaitę einu tyrimų ligininėn. Ką pareikš. Jeigu jau pjaus, tai prieš tai pas Tave atvyksiu. Jei ir ne, vis tiek pribūsiu.

Motina, kur tik begalėdama vis „šlovina“ mane, sakydama, kad per mane ji ir gėrė [,] ir geria, ir kad ji per mane vėžį gausianti... O man rašo, kaip mane leido į gimnaziją, į mokslus¹⁵⁹, į studijas... O dabar ją taip kankinu. Ir rašo tai man! Tarsi¹⁶⁰ ne aš geriausiai žinau, kaip ji mane „leido“... kaip aš jai, prasigėrusiai, duonos riekę¹⁶¹ nešdavau iš gimnazijos valgyklos, pati tik sriubą valgydama. Ir tąsiais iki nakties su pamokom po visus Kauno miesto rajonus, o ji pardavinėjo daiktus ir gėrė. Ir rašo man! Norėjusi man uždirbt ir nuo sunkaus darbo skrandis plyšo – lyg ne nuo to, kad tris savaites pliaupė samagoną (o girta visai ir nedirbo, pagaliau pašalino iš darbo). Vanda buvo pas ją tvarkyt priregistruvimų reikalų (mat, ji ten kėlė skandalus, ir šeimininkė nenori priregistruoti), tai, sako, verkia baisiausiai ir keikia, tas pačias „tiesas“ dėstydama... Būna, matyt, ašaros ir ašaros...

¹⁵⁵ orig – (

¹⁵⁶ p del vid neužu

¹⁵⁷ cor M pro min

¹⁵⁸ rus = Ugnies lašai

¹⁵⁹ cor moks

¹⁶⁰ p del kas nors kitas

¹⁶¹ ins sup

Taigi. Tokiuose įspūdžiuose ir gyvenu. Kai viską prisimeni, plaukai piestu stoja. // [1v] Ir sapnuoju visokias klaikybes. Tai skinu agrastus su visom šakom, tai bėgu, prispaudusi savo kūdikį (?!), kažkokiais tarpekiais, uolom, kalnais, akmenimis apmėtoma iš visų pusių, tai vėl su baltu nuotakos rūbu stoviu ties kažkokiom bedugnėm naktį tamsią ir pajudėti negaliu.

Užrašau paskutinį lapelį:

Teka Vokė – žiūri veidrodėlis
Karklais, debesim ir spinduliais.
Jeį praesiu susitepęs, nepakėlęs, –
Tegu šviesios akys neatleis[.]

Jeigu rankom netikrom purieną skinsiu,
Tegu jį sudžius delne.
Jeigu tavo vieversio¹⁶² neprisiminsiu¹⁶³,
Te ir jis pamirš mane.

Teka Vokė – tyras veidrodėlis.
Ir save matau.
Kraujas degantis ir kelio smėlis.
Ačiū tau.¹

Ate, Terute!
Bučiuoju.

Nina

60. IV. 25¹⁶⁴ Parašyk, sulčių pas jus nėra? Atvešiu Tavo kūdikiams. Gal dar ko reikia? Parašyk, nesikuklink.

AUTOGRAFAŠ: rašyta mėlynu rašalu ant rusvo prasto popieriaus lapo; lenkimo į keturias dalis žymės; l. [1r–1v]; kraštuose negausūs smulkūs įplyšimai; lokalizuojama pagal tuolaikę gyvenamąją vietą.

22. Janina Degutytė Teresei Ramanauskaitėi-Bukauskienei, [Vilnius], 1962-01-03

Labas, Terute!

Įdedu laišką.

Neseniai perskaičiau prancūzų poeto Šarlio Pegi^{li} žodžius apie tai, kad viską nulemia žmogaus prigimtis, kad iki 12 m. žmogui viskas sudėta, kas¹⁶⁵ per visą gyvenimą iš jo

¹⁶² *cor fl pro i, p del pr*

¹⁶³ *cor pri*

¹⁶⁴ *cor 6*

¹⁶⁵ *cor k*

trykš, spinduliuos ar tikš purvu... Ir ne auklėjimas, ne aplinkybės, sėkmės ar nesėkmės padaro žmogų¹⁶⁶ gerą ar blogą, jos tik sulėtina¹⁶⁷ ar paspartina, kuriam laikui užgniaužia ar priverčia išsiveržti tam, ko jis pilnas. Turbūt, tai yra tokia tiesa, kuria negalima abejoti. Juk, rodos, T-ai^{lii} nieko netrūko: nei tėvų globos, nei draugų, nei pinigų, nei sveikatos, nei pagrindinių norų išsipildymo – tokių norų, kurie būtini, kad žmogus galėtų gyventi. Viena tik, turbūt, trūko: jos nelaike dievu tada, kai ji buvo labai žema... R. kalba apie „sveikatos būklę“? Dieve mano! Tai ne sveikatos būklė, o spektakliai – gyvenimo būdas: kava, vynas ir cigaretės... Ne duona ir ne sriuba – per daug žema. Ką tu norėta įrodyti? Asmenybės taurumą, nepaprastumą? Su koku aplombu ji kartojo leidykloj¹⁶⁸: „aš ne pietauju!“ [,] „nepusryčiauju!“ Tarsi tai būtų žygdarbis. Jei R. matytų, kokios scenos būdavo ruošiamos man ir Br[onei?], jai plaukai pakiltų ant galvos. // [Iv] Tiesiog neįtikėtina, iki ko gali privesti kraštutinis egoizmas. Dėl ko? Dėl to, kad neišpildoma jos baisūs, nežmoniški norai. O Algis? Jis labiausiai sukvailintas iš visų. Juk kai jam piršosi, jis tikėjo (žinoma, ne naiviu ir ne žioploku jo negalima nevadinti vien dėl to aklumo)... O paskui pasirodė farsas, suvaidintas iš jo ir jam. Jis motinai kartą pasakė (ši niekaip negalėjo išaiškinti jo žodžių prasmės): „Mama, ji nebuvo ligonis (psichinis), ji buvo protingesnė už visus, ji žinojo, ko norėjo, žinojo, ką darė. Tai aš tik buvau kvailas...“ Daugiau¹⁶⁹ jis nieko jai neaiškino (plačiau), o ji visokius¹⁷⁰ komentarus dėstė... O T[ayda] B[ro]nei niekad nekalbėjo apie savo mylimus, viską vertė ant jos pečių... Argi gali būti labiau žema?

* * *

Kaip gyveni? Kaip šventėt? Aš truputį sirgau – pragulėjau visas šventes.

Rašyk! Ar gavai „Saulę ir d.“^{liiii} ir Ševčenką^{liv}? Ar Tavo kūdikiai „skaito“ mano kūrinį? Teisybė, jis truputį didesniems – jau pirmokams labiau įkandamas.

Vietoj Tornau ateis leidyklon¹⁷¹ Maldonis.

Iki.

Bučiuoju

Nina

62. I. 3¹⁷²

AUTOGRAFA: rašyta mėlynu rašalu ant rusvo prasto popieriaus lapo; lenkimo į keturias dalis žymės; l. [1r–1v]; kraštuose negausūs smulkūs įplyšimai; visame laiške kai kurios raidės, skiemenys ar retai žodžiai perrašyti kita ranka pieštuku, šios vietos suvoktos kaip neaiškiai parašytos, paprastai tai savitesnės, Degutytės braižui būdingos -i-, -m- ir diakritinių ženklų rašyba neatitraukiant rankos, kuri trikdo atskirų raidžių suvokimą; lokalizuojama pagal tuolaikę gyvenamąją vietą.

¹⁶⁶ *cor fl pro ui*

¹⁶⁷ *cor lè*

¹⁶⁸ *cor lei*

¹⁶⁹ *cor D*

¹⁷⁰ *cor fl*

¹⁷¹ *ins sub*

¹⁷² *cor pro* 61. XI

23. Janina Degutytė Teresei Ramanauskaitei-Bukauskienei, [Vilnius], 1963-02-14

1963. II. 14

Terute,

Senokai Tau berašiau, bet šitą laišką aš rašau jau labai seniai... Gyvenu – o nežinau nė kaip apibūdinti to gyvenimo. Jokių planų, jokių iliuzijų. Už pečių – siaubas, o prieš akis – juoda nepažįstama gelmė, tuštuma, apie kurią visada stengiuos negalvoti. Ir toji totorynė^{lv}, kada aš dar mokėjau kvatotis – tai lyg rožinis sapnas...

Danutei, žinoma, papasakojo – kas gardžiudamasis, kas abejingai, – ir ji pradėjo raudoti... Ir dar kelias dienas, vos mane pamačius, neišlaikydavo... Tik vis kartojo: „Nenumaniau, kad gyvenimas gali būti toks baisus“ ir „Kaip tu gali viską išlaikyti?..“ Kur negalėsi išlaikyti, jeigu įžanga šitai kulmina- // [1v] cijai prasidėjo nuo septynių metų, kai motina šliauždavo (paeiti jau nebegalėdavo) iki sofos, – kur aš prigulus užsnūsdavau, – kad galėtų mane miegančią žnaibyti... Jeigu begestančioj motinos sąmonėj ruseno¹⁷³ vienutėlė mintis – mane kiek galint smarkiau įskaudinti, tai ko begalima norėti iš svetimų?..

Kai viską pagalvoji, tai plaukai šiaušiasi. Ir kodėl? Už ką? Reikia Bethoveno genijaus, kad atvertų visą tą chaosą. Mano lapeliai šitiek neatvers. Sumokėta per daug. O finalas jau aiškus. Kiekviena eilutė bus apspjaudyta... Net ir mirtis neišgelbės, nes ir ant kapo spjūvių // [2r] užteks.

Rinkinys išeis^{lvi}. Direkt. rado per daug pesimizmo, individualizmo¹⁷⁴ ir kt. izmų. Bet gal M.^{lvii} užtars. Tik niekas jau nedžiu[g]ina¹⁷⁵. Nebent tai, kad reikia kuo nors užsidirbti pragyvenimui. O kitaip – jau nebėr būdų. Mezgimu dviese neišsimitinsi. Net skauda, kai pagalvoji, kaip bus tąsoma kiekviena eilutė ir ko bus ieškoma...

Na, užteks. Nesuksi Tau galvos. Nes savų rūpesčių užtenka Tau. Tark žodį, ar Tavo dukra dar neturi parasonėlio. Ir mažu, jie (abudu¹⁷⁶) turi kokį nors slaptą norą – Tu man parašyk, būk gerutė, padaryk¹⁷⁷ man tą malonumą. Ir para- // [2v] šyk, kada jų gimimo dienos. Rodos, gegužės pradžioj? Parašyk tiksliai. Ir jų pageidavimus ištirk. Ir savo pageidavimą tark. Būk žmogus! Jeigu aš Tau dar ne visai svetima...

20 d. būsiu televizijoje. Ir gautą sumą noriu išleisti su malonumu – pavyzdžiui, Tavo kūdikiams ir t. t. Pirktis sau ką nors – pasidarė labai sunku – ir visai be jokio džiaugsmo. Kažkada¹⁷⁸ prastus ledus valgyt buvo nepalyginamai skaniau...

Dabar tie pinigai degina pirštus – ir bjaurūs.

Kartais reikia velniško susitvarkymo, kad neimtum bliauti visu balsu...

Būk maloni, išpil[dy]k¹⁷⁹ mano prašymą. Negi Tu nesupranti¹⁸⁰, kad man nors tokio malonumo reikia?.. juk negalima gyventi be jokio blyksnelio... N.

¹⁷³ *cor pro* buvo

¹⁷⁴ *cor in*

¹⁷⁵ *orig d*

¹⁷⁶ *cor ab*

¹⁷⁷ *cor pada*

¹⁷⁸ *cor sec k*

¹⁷⁹ *orig om*

¹⁸⁰ *cor fl*

AUTOGRAFAŠ: rašyta mėlynu rašalu ant į dvilapį sulenkto popieriaus lapo; lenkimo į dvi dalis žymės; l. [1r–2v]; l. [1r] ir [2v] rašalo išsiliejimai užlašėjus skaidriam skysčiui; visame laiške kai kurios raidės, skiemenys ar retai žodžiai perrašyti kita ranka pieštuku, šios vietos suvoktos kaip neaiškiai parašytos, paprastai tai savitesnės, Degutytės braižui būdingos -i-, -m- ir diakritinių ženklų rašyba neatitraukiant rankos, kuri trikdė atskirų raidžių suvokimą; lokalizuojama pagal tuolaikę gyvenamąją vietą.

**24. Janina Degutytė Teresei Ramanauskaitėi-Bukauskienei,
[Vilnius], 1963-12-01**

Terute,

Labai nudžiugom, gavę Tavo laišką. Na, vis tik gal nekyla daugiau temperatūra? O ir man jau ketvirta diena, kaip normali. Vakar žiūrėjo gydytojas, leido dvi val. per dieną po kambarį pakrutėti. O po savaitės, jei viskas eis gerai, bus galima išeiti į lauką... Pas mane šilta – aš vis pamirštu Tau pasakyti! – net per daug kartais: Bronei tenka užsukti vieną radiatorių. Kūrena tobulai – karšti, ko niekad čia nėra buvę. Ačiū už gerą širdį...

Artimiausiom dienom išsiųsiu Tau „Gulbę“¹⁸¹... Tik perskaičius¹⁸¹ tuoj man atrašyk, ko ji verta. // [1v]

Kažkada pradėjau antrą, bet taip ir guli užmesta. Ši apie sesytę ir broliuką, atsigėrusį iš avies pėdos ir pavirtusį¹⁸² avinėliu... Dar galvoj sėdi trečia. Bet ji per anksti ten atsisėdo ir trukdo išeiti antrai.

Buvo Tavo Bronius, sutaisė toršerą, stalą (eilę metų klibantį!) ir tarėsi su Brone dėl visokių šoferiškų dalykų, kurių aš neišmanau.

Dabar mane išbėrė nuo vaistų, tai kasausi iki saldumo... Šitoks kiekis surytas! Niekad tokiom dozėm nevartojau. Na, bet nors padėjo.

Tera, aš vis pamirštu paklausti. Juk Baublys liepė nuotrauką ir Vitutei padaryt. Ar padaryta^{lix?} // [2r]

Bronės darbas priimtas. Ji laiminga, klesti ir žydi. Linkėjimų nuo jos daugybė!
Sveikatos Jūsų nameliams!

Nina

63. XII. 1 Rašyk

AUTOGRAFAŠ: rašyta mėlynu rašalu ant į dvilapį sulenkto popieriaus lapo; lenkimo į dvi dalis žymės; l. [1r–2r], [2v] be įrašų; lapas buvęs smarkiai sulamdytas; lokalizuojama pagal tuolaikę gyvenamąją vietą.

¹⁸¹ p del ,

¹⁸² cor vi

**25. Janina Degutytė Teresei Ramanauskaitei-Bukauskienei,
[Vilnius], [1965-10]**

Tera,

atleisk už pavėlavimą keliauninkams. Ir dar kokiems... Ištysau ant sofos kaip skarmalas. Kraujospūdis labai nukritęs. Tai reiškia – žmogus nieko nenori, nieko negali. Net skaityt – pora minučių į dieną. Nekalbant apie tai, kad nueičiau į paštą Tau telegramą su rožem išsiųsti... Net pasiversti ant kito šono reikia nemaža valios pastangų. Dar tokio stovio neturėjau. Matyt, dar ne galas. Dar visko teks. // [1v]

O šiaip – Verharnā^{lx} baigiau, ačiū Dievui. Būtų nebaigtas. Bet neįstengiu perrašyto perskaityti. Žodžiu, ruduo. Parašyk man. Padaryta tyrimai, gal duos kokio vaisto ir vėl būsiu žmogus.

Laukiu!

Janina

Bronė irgi prieškomisiniam suirime. Visai be galvos.

AUTOGRAFAS: rašyta mėlynu tušinuku ant į dvilapį nelygiai sulenkto popieriaus lapo; lenkimo į dvi dalis žymės; l. [1r–1v], [2r–2v] be įrašų; datuojama pagal laiško turinį: iš datuoto 1965-09-29 metų laiško Vandai Lopaitytei galima spręsti, kad tuo laiku poetė atostogavo Kryme ir ten baigė versti Verhaereną; lokalizuojama pagal tuolaikę gyvenamąją vietą.

**26. Janina Degutytė Teresei Ramanauskaitei-Bukauskienei,
[Vilnius], 1965-10-20**

Miela Terute,

atleisk, aš su prašymu, nors Tu ir taip pilna vargelių. Bet kai lankai vaistines, gal užklaus-
tum vitamino B komplekso 「(dražė – ne ampulės; amp., turbūt, ir nėra)¹⁸³ (import. – lenkiškas). Reikėtų 6 flakonų, bet jei būtų bent 1 ir tai būtų neblogai. Kol kas guliu, su temp., nežinau, kas iš jos išeis. Temp. nedidelė 37 ir 1–2 dalys. Bet jau Tu žinai, ką tai reiškia. Parašyk, kaip Sauliukas.

Bučiuoju

Nina

65. X. 20

AUTOGRAFAS: rašyta mėlynu tušinuku ant pusės atplėšto popieriaus lapo; lenkimo į keturias dalis žymės; l. [1r], [1v] be įrašų; lokalizuojama pagal tuolaikę gyvenamąją vietą.

¹⁸³ *ins sup*

**27. Janina Degutytė Teresei Ramanauskaitė-Bukauskienei,
[Vilnius], 1966-04-02**

Tera,

su pavasariu! Senokai besikalbėjom, senokai ir besimatėm.

Apie pagrindinį mano „užsiėmimą“ žinai, Rūta sakė... O ką nauja, nėra ko bepridėt. „Šiaurės vasaras“¹⁸⁴ irgi žinai. Būna dar visokie konkretūs dalykai – verpetai ir purvo gniužulėliai, kurie aplink mėtosi ir per kuriuos reikia pereiti, ir apie kuriuos laiške nesudėstysi. Gal kada pasimatysim.

Bronei sekasi neblogai. // [1v]

Buvo 2 mėn. Palangoj kūrybos namuose – ten buvo paskirta vadovu, taigi viršininkavo, t. y. pagal jos būdą – visais rūpinosi, dėl visų pergyveno ir sirgo, na, bet vis tiktai buvo bent daugumos, jeigu ne visų, mylima ir vertinama. Tai labai gerai. Šito jai labai reikėjo. Dabar stovi ant kojų tvirtai, galiūnas.

Aš tebeauginu kaktusus...

Vakar laksčiau per 3 paštus – visi uždaryti – negalėjau pasveikinti mažųjų¹⁸⁴ – t. y. jau didelių – Bukauskiukų. Viešpatie¹⁸⁵, o telefonas! Tik dabar atėjo į durną galvą!!! // [2r]

Kai jau esu persiskaičius ir smegenys ištinę, mezgu. Arba galvoju – iki visiškos beprasmybės ir egzistencializmo aklavietės.

Laikykis, Terute, tvirtai. Linkiu Jums visiems sveikatos ir saulės.

Linkėjimai nuo Bronės

Nina

66. IV. 2

AUTOGRAFAS: rašyta žaliu tušinuku ant į dvilapį nelygiai sulenкто popieriaus lapo; lenkimo į dvi dalis žymės; l. [1r–2r], [2v] be įrašų; lokalizuojama pagal tuoliaikę gyvenamąją vietą.

**28. Janina Degutytė Teresei Ramanauskaitė-Bukauskienei,
[Kaunas], 1966-10-11**

Terute,

Būk pasveikinta, pakilnota ir apvainikuota! Gaila, kad mane taip retai prisimeni, bet ką gi darysi...

Reikėtų palinkėti laimės, džiaugsmo ir t. t., ir t. t. Bet nuo tų žodžių man jau net juokas neima.

Didesnio pablogėjimo man nėra (kokio nors ypatingo). Na, būna žmonės akli arba be kojų... O aš sugrįžau iš Lenkijos ir atvažiavau į Kauną (pirma, prieš turist. kelio- // [1v] nė susitarus dėl vietos).

Bronė institute dėstytojauja. Tai tokios mūsų naujienos.

O Jūsų?..

J.

66. X. 11

¹⁸⁴ cor ma

¹⁸⁵ cor ieš

AUTOGRAFA: rašyta mėlynu tušinuku ant į dvilapį nelygiai sulenкто laiškų popieriaus lapo, kairiajame viršutiniame kampe piešinėlis, vaizduojantis amforą; lenkimo į dvi dalis žymės; l. [1r–1v], [2r–2v] be įrašų. VOKAS: standartinio formato vokas su turistiniais Anykščių vaizdais, visiškai užpildančiais antrąją voko pusę; pašto ženklas nuplėštas; adresuota l [1r]: Panevėžys / Elektros 6–17 / T. Bukauskienei, atgalingas adresas: Kaunas, Resp. klinik. ligoninė / Dietologijos skyr. 30 pa. JD; antspaudai l. [1r]: išsiuntimo antspaudas: vieta neįskaitoma, 13 10 66, l. [1v] gavimo: ПАНЕВЕЖИС / ПАНЕ[ВЕŽYS], 14 10 66; lokalizuojama pagal voko išsiuntimo antspaudą.

29. Janina Degutytė Teresei Ramanauskaitėi-Bukauskienei, [Vilnius], 1968-01-04

Mieloji,

ačiū už laišką. „Pilnatis“^{lxii} jau užklijuota, susukta – rytoj numatyta siųsti. O Tu gi žinai, kad aš priešpaskutinė gaunu savo tas visas pilnatis...

Siunčiu Tau 7 štukas naujų, tų, kur tie motyvai garsesni... Tų tylesnių taip ir nėra, tiesą sakant. Kiekvienai rolei ateina galas. Tai bus ciklas „Vitrinos“. T. y. ne bus, o jau beveik yra. Šįvakar atsistojo „Bokštai“, dar vaikštosi „Tiltai“. Temos paprasčiausios. Pavad. „Vitrinos“ – nesakyk, kad netikęs^{lxiii}. Kiekvienas eil.¹⁸⁶ kaip vitrina, taip ir eini per gyvenimą...

Pamažu mažinu vandenį iš savo griešno kūno, bene 6 litrukų¹⁸⁷ jau nebėr. Lengvėju.

Tikiuos, kad kaip nors įkasi tuos mano hieroglifus.

Rinkitei^{lxiii} A[lfonas] M[aldonis] liepė pririnkti dar 800 eil. Tai bus iš viso 2 800. Daugiau ir nerasciau, jei ir lieptų, nes jau šlamštas liko.

O pas mane ant stalo eglutė žiba – iš šakų. Bet tikra. Kvepia.

Iki pasimatymo – kada nors. Velniškai galvą skauda – sau atsibodau...

Janina

68. I. 4 Kai gausi tuos lapus, parašyk. Bijosiu, kad bus prapuolę.

AUTOGRAFA: rašyta mėlynu tušinuku ant balto plono popieriaus lapo; lenkimo į keturias dalis žymės; l. [1r], [1v] be įrašų; visi kraštai apsilamdę, su smulkiais įplyšimais; kairiajame viršutiniame kampe sąvaržėlių rūdžių žymės; l. [1r] dešiniajame viršutiniame kampe užrašas tušinuku kita ranka: „Teresei“; lokalizuojama pagal tuolaikę gyvenamąją vietą.

30. Janina Degutytė Teresei Ramanauskaitėi-Bukauskienei, [Mazgeliškis], [?]-06-08

Terute,

Būk pasveikinta nuo Kupiškio krašto! Jau dvi dienos, kai esam Bronės gimtinėj. Svarbiausia, ką aš Tau noriu pasakyti, tai, kad šeštadienį – birž. 15 d. – būsiu Panevėžy kokią valandėlę. Mat, Br. brolis, važiuodamas į Telšius, nuveš tėvą ligi Pan., o į Pan. atvažiuos Bronė pasiimt tėvo. Taigi, jei Tu būsi savo namuose, o ne kur išvažiavus, pvz., Palangon pas draugus Puidokus ar į tėvynę Ariogalą, tai pasimatysim.

¹⁸⁶ *p del* turi būti

¹⁸⁷ *cor fl*

Kaip Tau su mokyklom? Sabinė [?] sakė, kad jūsų galva sunkiai pasiduoda įkalbinėjimams. Bet ji veiks.

Taip ir neišėjo mano blynų kepimas Panevėžy. Buvau mažumą sugriuvus – vieną sekmadienį pragulėjau kaip // [1v] styga be pakrutėjimo ir be gilesnio įkvėpimo. Maniau, kad infarktas. Bet, turbūt, tik mikroinfarktas. Dabar – nieko. Stoviu visai tvirtai, kai liepiu sau.

Uždaro konservatoriją, dailės institutą, Lietuvių lit. institutą (akademijos), atsiėmė leidimą tautosakos¹⁸⁸ spaudiniui kažkokiam – lyg tai žurnalas buvo užplanuotas. Taigi Dailės inst-tai bus¹⁸⁹ tik Maskvoj ir Leningrade. Dėstys, žinoma, vietiniai, ne mūsiškiai kokie. Bus vienas kultūros židinys...

Pasiilgau Tavo kūdikių ir Tavęs taipogi.

Linkėjimai nuo Bronės

Bučiuoju

N.

Linkėjimai šeimynai

VI. 8

AUTOGRAFAS: rašyta mėlynu rašalu ant liniuoto iš sąsiuvinio išplėšto popieriaus dvilapio; lenkimo į dvi dalis žymės, kairysis kraštas papildomai užlenktas, greičiausiai pritaikant formatą prie voko; l. [1r–1v], [2r–2v] be įrašų; lokalizuojama pagal laiško turinį: „Jau dvi dienos, kai esam Bronės gimtinėj“; l. [1v] po data kita ranka tušinuku prirašyti metai: „1968“, ši data kaip pamatas laiškui datuoti nepasitelkta, nes ankstesniuose laiškuose tuo pačiu braižu žymėtos datos pasitelkus kitus duomenis buvo įvertintos kaip netikslios, patikimų datavimo duomenų kol kas neturima.

* * *

- i Greičiausiai kalbama apie Astą Zitą Kuzmaiteį-Alaunienę (g. 1931) – pedagogę, kalbininkę, edukologijos mokslų daktarę.
- ii Meilė Lukšienė (1913–2009) kalbamuoju metu buvo tuomečio Vilniaus valstybinio V. Kapsuko universiteto Lietuvių literatūros katedros vedėja ir dėstytoja, 1959-aisiais per vadinamąjį Katedros „iššvalymą nuo nacionalistų“ pašalinta.
- iii Kostas Korsakas (1909–1986) – 1944–1957 m. buvo Vilniaus valstybinio V. Kapsuko universiteto dėstytojas.
- iv Jonas Dovydaitis (1914–1983) – sklandytojas, lakūnas, žurnalistas, rašytojas, Nepriklausomybės akto signataro Prano Dovydaičio sūnus. Degutytė diplominiame darbe analizavo jo romaną *Dideli įvykiai Naujamiestyje* (1953).
- v Danutė Venclovaitė (g. 1932) – Degutytės kurso draugė, artima bičiulė, viena svarbiausių ankstyvosios Degutytės epistolinės bendrijos narių, po studijų 1955 metais išvykusi mokytojauti į Šaukėnus. Mokytojavimo laikotarpiu aktyviai susirašinėjo su Degutyte, bet, pačios pasakojimu, kažkuriuo metu iš baimės šio laikotarpio Degutytės laiškus sunaikino, tad iš ankstyvojo laikotarpio išlikę tik Degutytės išsaugoti Venclovaitės laišakai. 1958-aisiais Venclovaitė gavo pakvietimą stoti į aspirantūrą, 1961 metais studijas metė ir pradėjo dirbti redaktore Valstybinėje grožinės literatūros leidykloje.
- vi Kurso draugė Gražina Mikalauskaitė.

¹⁸⁸ cor taut

¹⁸⁹ cor s

- vii Giacomo Puccini opera „Bohema“ LTSR valstybiniame operos ir baleto teatre pastatyta 1951 m.
- viii Kalbama apie diplominį darbą, rašytą apie Jono Marcinkevičiaus romaną *Benjamins Kordušas*.
- ix Adelė Kizlaitytė – artima kurso draugė, po studijų išvykusi mokytojauti į Pavandėnę.
- x Rūta Hakaitė – Teresės Bukauskienės bendradarbė pirmojoje mokytojavimo vietoje, kurį laiką buvusi ir artima Degutytės bičiulė, padėjusi daugybę buitės klausimų Degutytei kuriantis Tauragėje.
- xi Greičiausiai kalbama apie pirmajame rinkinyje *Ugnies lašai* paskelbtą eilėraščių tokiu pačiu pavadinimu, rinkinyje ir raštuose jis datuojamas 1958-08-22, tad arba datuojama paskutinė redakcija, arba buvo ankstesnis / kitas to paties pavadinimo tekstas.
- xii Šio eilėraščio Degutyte neįtraukė nei į pirmuosius rinkinius, nei į raštus. Nepublikuotas ir periodikoje
- xiii Greičiausiai kalbama apie eilėraščių „Stovi eglė“, paskelbtą žurnale „Pergalė“ (1957, Nr. 10), į rinkinius neįtrauktas.
- xiv Eilėraščių neįtrauktas į rinkinius.
- xv Eilėraščių paskelbtas žurnale „Jaunimo gretos“ (1957, Nr. 3).
- xvi Eugenijus Matuzevičius (1917–1994) – tuometis LTSR Rašytojų sąjungos poezijos konsultantas, rūpinęsis pirmosiomis Degutytės publikacijomis periodinėje spaudoje, skatinęs leisti pirmąjį rinkinį, organizavęs materialinę pagalbą poetei.
- xvii Almanacho rubrikoje „Pirmieji žingsniai“ paskelbti du eilėraščiai: „Gorkis“ ir „Rudens naktis“ („Jaunieji / Almanachas / Devintoji knyga“, 1957).
- xviii Vaistas nuo nemigos.
- xix Eilėraščių išspausdintas knygoje *Ugnies lašai*, knygoje datuotas 1958-03-07.
- xx Aleksandras Grinas (tikr. Grinevskis, 1880–1932) – rusų literatūros klasikas, rašytojas, filosofinių-psichologinių kūrinių su fantastikos elementais autorius. Neretai priskiriamas neoromantikams. 7-ajame XX a. dešimtmetyje tapo itin populiarius autorius Sovietų Sąjungoje. Tuomet į lietuvių kalbą išversti trys jo romanai. Žinomiausias iš jų – *Raudonos burės* (Алые паруса, 1923, liet. 1960).
- xxi Vanda Lopaitytė – mokyklos draugė, su kuria artima moksleiviška bičiulystė išaugota visą gyvenimą, iki pat Lopaitytės mirties, greičiausiai 1975-aisiais. Lopaitytės ir Degutytės susirašinėjimas – vienas didesnių ir įdomesnių korespondencijos korpusų.
- xxii Eilėraščių „Šilui“ išspausdintas almanache „Jaunieji / Almanachas / Dešimtoji knyga“ (1958). Į rinkinius neįtrauktas. Apie eilėraščių „Lietuva“ kalbama ankstesniame (1956-12-18) laiške.
- xxiii Saadi iš Širazo (1213–1291) - poetas, prozininkas, viena svarbiausių klasikinio persų literatūros laikotarpio figūrų; Nizami Ganjavi (1141–1209) - svarbiausias romantinės epinės poezijos kūrėjas persų literatūroje..
- xxiv Eilėraščių išspausdintas rinkinyje *Ugnies lašai*, knygoje datuotas 1957-08-12, redaguotas.
- xxv Janina Bedarfaitė-Degutienė Nemenčinės laikotarpiu gyveno kartu su dukra.
- xxvi Eilėraščių publikuotas rinkinyje *Ugnies lašai*.
- xxvii Rašydama „Tvirtinu paskutinės eilutes“ ir pridėdama frazę „Taigi švenčiu“, Degutyte veikiausiai nori paskutinėmis eilėraščio „Laimė“ eilutėmis nusakyti savo situaciją: „Bus žemės man keliai visi – gimti// Ir kiekviena kova – kaip šventė.“ (*Ugnies lašai*, p. 70)
- xxviii Daugelis apie Degutyte pasakojusių jai artimų žmonių pabrėžia su metais vis augusias jos medicinos žinias. Poetė ypač domėjosi vadinamųjų alternatyvių gydymosi būdų paieška, žolininkyste, sveiku gyvenimo būdu; užsiėmė daržininkyste, kurią, visų pirma, suvokė kaip sveikatingumo šaltinį.
- xxix Živilė Jurkinaitė – su ja Degutyte susipažino mokytojavimo Tauragėje laikotarpiu. Iš išlikusių Jurkinaitės laiškų Degutytei žinome, kad sunkiai sirgo širdies liga, negalėjo nei baigti mokyklos, nei dirbti, bet buvo intelektualai, apsisikaičiusi. Paskutinės žinios apie Jurkinaitę – motinos laiškas, pranešantis apie labai ankstyvą jos mirtį.
- xxx Stasė Riškutė-Stripinienė – kurso draugė, po studijų mokytojavusi provincijoje, vėliau grįžusi į Vilnių ir kurį laiką glaudusi iš Nemenčinės į Vilnių persikėlusią gyvenamosios vietos neturinčią Degutyte.
- xxxi Julė Žungailaitė-Ajauskienė – bičiulė, tuo metu studijavusi mediciną.
- xxxii Laiške Vandai Lopaitytei rašoma: „[aunimo] gretų“ dėka – atsirado mano horizonte Birutė Nenėnaitė (bibliot., atmeni, aš pasakojau apie ją) ir dar vienas mūsų kurso. Birutės brolis mirė reumokarditu. Dusetose užgydė. Atsiuntė iš Amer[ikos] vaistus, kai jau buvo miręs. Dabar tie vaistai pas seserį, Kaune.

- Klausia, kokių reik; jei tokie bus, tai atsiųs“, 1956-04-10, MLLM 51684, l. [1r]. Tuo veikiausiai norima pasakyti, kad kurso draugė susisiekė aptikusi spaudoje publikacijas. Išlikusiuose Nenėnaitės laiškuose iš Dusetų justai poetės adoracija.
- xxxiii Greičiausiai kalbama apie Arėją Vitkauską (1925–1994), poetą, kurį su Degutyte tam tikrą laiką siejo simpatiniai, konkurencinių ir kitų įtampų pažymėti santykiai. 1948–1955 m. suimtas, kalėjo Kargopolio lageriuose.
- xxxiv Mokytojo Belikovo frazė iš Antono Čechovo apsakymo „Žmogus futliare“.
- xxxv Venclovaitė pasakoja: „Kada atvažiavau į aspirantūrą, taigi gyventi nėra kur, o kaip tik Stasė [Riškutė] jau buvo aspirantūroj [...] O jos sesuo, matematikė, irgi, tad jos vienutę gavo – kaip seserys. [...] Dvi lovos – viena vienoj pusėj, kita – kitoj. Ir aš neturėjau kur gyvent, tai ir mane įspraudė [...] O paskiau mes Janiną dar kažkaip sugebėjom ten įsprausti. Nežinau, kokiū būdu, gal aš į kitą kambarį išėjau [...], tik žinau, kad vienu metu ji tenai nakvojo, o kur aš buvau – nežinau, matyt, gal aš kartu su Stasele lovoj gulėjau [...] Atsimenu, Janina sirgo, ji labai blogai jautėsi, blogai atrodė, tai tada mes suskatom ją gelbėti ir tam pačiam bendrabutyje radom erdvesnę vietą, nežinau net – pas studentus ar aspirantus“ (Giedrės Šmitienės pokalbis su Danute Venclovaite, 2009-10-28, asmeninis Šmitienės archyvas).
- xxxvi Degutytė buvo pirmosios Juditos Vaičiūnaitės knygos *Pavasario akvarelės* (1960) redaktorė.
- xxxvii Iš Rūtos Hakaitės atsiminimų: „Ninulei užleido savo kambarėlį tame pačiame bendrabutyje jos draugės ar pažįstamos aspirantės. Lydžiu ją pas gydytojus, į turgų. Ji prikraudavo dvi pintines vaisių, o aš, jos „vergė“, tempdavau jas į namus. Su gailiesiu ir nuostaba žiūrėdavo moterytės į tokią „žiaurią“ poniją. Ji graži, o aš lyg kokia distrofikė. Jos nematė jos mėlynų lūpų ir skruostų. Mokėjo paslėpti po kremų ir pudros sluoksniu. Iki ašarų kvatodavomės iš tų užuojautos man kupinų žvilgsnių. O apie rimtą ruošimąsi marksizmo egz. negali būti nė kalbos“ („Prisiminimų nuotrūpos apie poetę Janiną Degutytę“, 1997-10, MLLM P 42107, l. [4]).
- xxxviii Greičiausiai kalbama apie Ramanauskaitės brolių Bronių.
- xxxix „Gyvenom trise [Vilkyškiuose]: mama, mano bendradarbė Rūta ir aš. Tame pradžios mokyklos palėpėje įrengtame butelyje Degutytė būdavo dažna viešnia. Juo labiau kad tada arti dirbo – Tauragėje. Kartą yra net pėsčia nuo Mikytų atėjusi (rodos, 12 km). Turint omenyje jos sveikatą, komentarai nereikalingi. Kiek buvo kalbų, bendrų pergyvenimų. Kiek juoko skambėjo potamsiuose palėpės kambariuose!“ (Ramanauskaitė-Bukauskienė, Teresė. *Atsiminimai apie Janiną Degutytę*. MLLM P 42102, l. [10r]).
- xl „Žemei ir saulei“ – pirmasis rinkinio *Ugnies lašai* pavadinimas, knygoje yra skyrius tokiu pavadinimu.
- xli Albinas Bernotas (1934–2012) pirmąjį poezijos rinkinį *Lygumos bunda* išleido 1960 m.
- xlii Bronė Jacevičiūtė-Jėčiūtė taip prisimena laiške aprašytą kambarėlį: „Aplankiau ją tuomet, kai gyveno suspaustam Rašytojų fondo kambariuke, nes pablogėjęs sveikatai grįžo su motina iš Nemenčinės, kur mokytojavo, ir nieko neturėjo. Man labai skaudžiai tam kambarėly viskas pasirodė: motina, lova, blekinis indelis arbatai ir... viskas“ („Gyvenom kaip viena šeima“ (su dailininke Bronislava Jacevičiūte-Jėčiūte ir gydytoja Lena Rapaliene kalbasi Aistė Birgerė ir Giedrė Šmitienė, parengė Aistė Birgerė). Šiaurės Atėnai, 2008 liepos 4, 4).
- xliii Tayda Devėnaitė Degutytės bičiulių rate atsirado kartu su tuo metu artima drauge Brone Jacevičiūte-Jėčiūte. Ji dirbo redaktore Valstybinėje grožinės literatūros leidykloje, rengė Salomėjos Nėries raštus. 1961 metais nusizudė. Yra išlikęs keleto metų gana intensyvus Devėnaitės susirašinėjimas su Ona Šimaite. 1958–1959 metų laiškuose kartojasi prašymai atsiųsti Degutytei vaistų, kurių neįmanoma nusipirkti ar yra per brangūs, pavyzdžiui: „J. Degutytės eilėraščių knyga jau spausdinama. Su knygų sekančia bandedole, tur būt, Jūs ją gausite. O jai pačiai labai trūksta Prednisono. Čia viena tabletė kainuoja 10 rb. ne vaistinėje, – tiesiog pasakiškai. O ji paskendus skoloje ryšium su ligom. Ir tokia kaina ne visada galima „Prednisono“ gauti. Jei Jūs galėtumėt gauti... Tiesiog nepatogu prašyti, bet kad verkiant reikia...“ (Datuota kita ranka pieštuku: 1959 po III. 12, F 286-83, l. [1r].) 1959-02-06 laišku Tayda kaip padėką siunčia Degutytės eilėraščio „Šuberto Nebaigtoji simfonija“ rankraštį, datuojamą ta pačia data kaip laiškas ir rašytą ant to paties popieriaus.
- xliv Suzana Mar (Сусанна Мар, tikr. Čalchušjan, 1900–1965) – poetė ir vertėja, vertusi į rusų kalbą Adamo Mickiewicziaus poeziją ir poemą „Ponas Tadas“, anglų poetus.

- xlv Bronė Jacevičiūtė-Jėčiūtė (1919–2013) – dailininkė, artimiausia Degutytės bičiulė, kuri rūpinosi poete iki pat jos mirties. Dailininkės tėviškėje Kupiškio rajone, Mazgeliškio kaime Degutytė buvo susikūrusi savo atskirą kūrybinę ir gyvenamąją erdvę, kuri, sveikatai vis labiau silpstant ir vis aštriau patiriant savo galimybių ribas sergant mieste, tapo jos alternatyvia buvimo vieta, kurioje dingsta ligoto kūno kuriamas atsiribojimas nuo jutimų, patirties pasaulio.
- xlvi Jurgis Tornau (1919–2005) – 1952–1962 metais Valstybinės grožinės literatūros leidyklos vyriausiasis redaktorius.
- xlvii Greičiausiai sveikinami Bukauskienei 1959-aisiais gimę dvyniai.
- xlviii Degutytės laiške Lopaitytei trumpas Jacevičiūtės-Jėčiūtės komentaras apie grįžimą: „(Supyko ir taip supyko, kad kulka atšovė į sostinę mūsišką. Žinai, jau temperamentas tokis [...])“ (1959-12-20, MLLM 51631, l. [1r].
- xliv *Bronė Jacevičiūtė: Dailės darbų paroda. Katalogas*. Sud. Pr. Gudynas ir S. Jakštas. Vilnius: Vilniaus valstybinis dailės muziejus, 1959.
- l Eilėraštis išspausdintas rinkinyje *Dienos – dovanos* (1960). Knygoje tekstas nežymiai redaguotas, datauota 1960-04-23.
- li Charles Pierre Péguy (1873–1914) – prancūzų poetas ir eseistas.
- lii Greičiausiai kalbama apie Taidą Devėnaitę, žr. koment. xliii
- liii *Saulė ir dainelė* (1961).
- liv Tarasas Ševčenka, *Kobzarius* (1961) – Degutytė viena iš knygos vertėjų.
- lv Bendrautyje Totorių gatvėje Degutytė ir Ramanuskaitė susipažino, kai apsigyveno viename kambaryje.
- lvi *Ant žemės delno* (1963).
- lv Kalbama apie Matuzevičių arba apie Maldonį. Veikiausiai apie pastarąjį – tuo metu vyriausiąjį Valstybinės grožinės literatūros leidyklos redaktorių.
- lviii Iš konteksto galima manyti, kad kalbama apie pasaką, bet tokios nėra pavykę aptikti.
- lix Turėtų būti kalbama apie tuo metu garsų pediatrą Petrą Baublį (1914–1973). Lenos Rapalienės, Degutytės kaimynės ir draugės, pasakojimu, Bukauskienės sūnui įtarta tuberkuliozė. Rapalienė, gydytojo Alio Baublio (Baublio sūnaus) kurso draugė, susitarė, kad Baublys apžiūrėtų Bukauskienės sūnų (pokalbis su Lena Rapaliene, 2009 12 04, kalbėjosi Raškevičiūtė).
- lx Émile Verhaereno (1855–1916), prancūziškai rašiusio žymaus belgų poeto, eilėraščių rinkinys *Poezija* pasirodė 1966 m.
- lxi 1966 m. pasirodęs, Degutytės poetikos lūžį žymintis rinkinys.
- lxii 1967 m. pasirodęs Degutytės rinkinys, už kurį jai skirta Lietuvos TSR Valstybinė premija, su šia knyga Degutytė tapo *Poezijos pavasario* laureate (1968).
- lxiii Eilėraštis „Tiltai“ išspausdintas rinkinyje *Šviečia sniegas* (1970); ciklo „Vitrinos“ nepavyko rasti nė viename rinkinyje; eilėraštis „Bokštai“ – pagal semantiką galėtų būti eil. „Horoskopas“ tame pačiame rinkinyje.
- lxiv *Mėlynos deltos* (1968).